

EARTHLING ED

**E-RAAMAT VEGANITELE:
30 MITTEVEGAN ETTEKÄÄNET
& KUIDAS NEILE VASTATA**

SISUKORD

LK 1 - 2:

Tere tulemast minu e-raamatut lugema!

LK 3 - 5:

Näpunäiteid tõhusaks suhtluseks

LK 6 - 8:

Kas on võimalik üheaegselt loomi armastada ja neid süüa?

LK 9 - 11:

Loomsete toodete söömine on mu isiklik valik

LK 12 - 15:

Mulle maitseb ja ma ei suudaks sellest loobuda

LK 16 - 18:

Loomad söövad teisi loomi

LK 19 - 21:

Me peame sööma loomseid tooteid nende toiteväärtuse pärast

LK 22 - 24:

Loomade söömine on traditsiooniline ja kultuuriline

LK 25 -27:

Meie esivanemad sõid loomi / me arenesime loomi süües

LK 28 - 30:

Kui me loomi ei sööks, siis kasvaksid nad meil üle pea või sureksid välja

LK 31 - 33:
Inimõigused on olulisemad

LK 34 - 36:
Taimed tunnevad valu

LK 37 - 39:
Loomad ei tunne valu ja ei kannata samamoodi nagu meie

LK 40 - 41:
See on toiduahel

LK 42 - 44:
Me oleme intelligentsemad

LK 45 - 47:
Loomadele elu andes teeme neile teene

LK 48 - 52:
Kas me ei võiks lihtsalt loomade elamistingimusi parandada?

LK 53 - 54:
Moraalsus on subjektiivne

LK 55 - 57:
Kõike mõõdukalt

LK 58 - 60:
Ei ole võimalik olla 100% vegan

LK 61 - 63:
Aga kui sa oleksid abituna üksikul saarel?

LK 64 - 69:

Kas taimetoitlaseks olemisest ei piisa?

LK 70 - 72:

Hitler oli taimetoitlane / ma tundsin kunagi üht veganit, kes polnud väga meeldiv

LK 73 - 77:

Mis saab farmerite töökohtadest?

LK 78 - 80:

See on eluring

LK 81 - 82:

Loomi aretatakse põhjusega

LK 83 - 85:

Sojakasvatus hävitab keskkonda

LK 86 - 88:

Vegan olemine on äärmuslik, kallis ja keeruline (ja miks veganid lihaasendajaid söövad?)

LK 89 - 92:

Me oleme silmahammastega omnivoorid

LK 93 -97:

Jumal ütleb, et me võime loomi süüa

LK 98 - 100:

Mu perele ja sõpradele ei meeldiks, kui minust saaks vegan

LK 101 - 102:

Üks inimene ei muuda mitte midagi

LK 103:

Tänuõnad ja kokkuvõte

TERE

Hei! Mina olen Ed ja tänan sind, et laadisid alla mu e-raamatu! Avaldasin selle 2018. aasta alguses eesmärgiga luua abivahend, millest veganid saaksid õppida levinumate ettekäänete ümberlökkamist ja vastuargumente inimestele, kes õigustavad seda, miks nad veganid ei ole.

Mitte väga kaua pärast seda, kui ma veganiks hakkasin, vestlesin ühe inimesega veganluse teemadel ja ta ütles: „Aga soja kasvatamine on keskkonnale väga halb.“ Tol hetkel polnud mul aimugi, kuidas vastata, ja ma ei suutnud seletada, miks tal õigus ei olnud. See häiris mind väga ja ma tundsin paratamatult, et olin loomi alt vedanud ja võimaldanud sellel inimesel kergema südametunnistusega loomsete toodete tarbimist jätkata.

Pärast seda vestlust seadsin endale ülesandeks võimalikult palju uurida ja õppida veganluse ja kõikvõimalike argumentide kohta, mida inimesed kasutavad, et õigustada loomade söömist, kandmist ja ekspuuteerimist. Ma vaatasin nii palju dokumentaalfilme ja *YouTube*'i videosid kui ma leida suutsin, lugesin raamatuid ja veebimaterjale ning hakkasin harjutama suhtlemist inimestega tänaval.

Tahtsin olla kindel, et ei leia end enam olukorrast, kus ma ei tea, kuidas vastata kellelegi, kes argumenteerib veganluse vastu.

Ma olen täiesti veendunud, et meil on kõigil võime olla loomade eest seistes tõhusad ja tugevad aktivistid ja loodan, et see e-raamat on sulle tööriistaks ning et tänu selle lugemisele tunned end mitteveganitega vesteldes kindlama ja pädevamana.

Teadmistes peitub jõud ja tõepoolest ei ole veganluse vastu olemas **mitte ühtegi** argumenti. Niipea, kui sul on teadmised, mida see e-raamat loodetavasti pakub, ei takista sind mitte miski, et külvata teadmiste seemned oma perekonda, sõprade või üskõik kelle hulka, kellega veganluse teemadel arutled.

NÄPUNÄITEID TÕHUSAKS SUHTLUSEKS

Ma arvan, et enne, kui käsitlen ettekäändeid, on oluline üle käia meetodid, mis minu kogemuse põhjal on veganluse propageerimiseks ja selle üle arutlemiseks kõige tõhusamad. Me ju tahame pidada tulemuslikke vestluseid, mis loomi kõige rohkem abistavad.

Vestlust alustades on ülioluline meeles pidada, et inimene teeb meie vestluse põhjal veganluse kohta järeldusi. Peame olema ratsionaalsed ja tasakaalukad.

Ükskõik kui pettumust valmistavad need vestlused ka pole, on oluline jääda empaatiliseks, viisakaks ja mõistvaks. Lõppude lõpuks on enamik meist kunagi neid samu ettekäändeid ja veganluse vastaseid argumente kasutanud. Ärritunud paistmine või moraalselt või intellektuaalselt üleolevalt käitumine tõukab vestluskaaslased meist eemale.

Kuulamine ja ühisosa leidmine on kaks kõige efektiivsemat asja, mida teha, sest see paneb vestluskaaslase end mugavamalt ja vähem süüdistatuna tundma - just siis on võimalik, et saad pidada tõeliselt efektiivset vestlust. Mina lähenen arutelule alati sellelt positsioonilt, et mul on iga kord võimalus midagi uut õppida selle asemel, et käituda nagu ma juba teaks kõike võimalikku. Suhtu sulle esitatud argumentidesse täie tõsidusega ja selle asemel, et tarvitusele võtta ilmselge ärritumine ja viha, kasuta ettekäänete ümber lükkamiseks loogikat ja arutlemist.

Kõige efektiivsem lähenemine, mis ma oma töö käigus leidnud olen, on vastuste andmise asemel lihtsalt küsimuste esitamine. Selle meetodi nimi on **sokraatiline meetod**, mille kavandas Kreeka filosoof Sokrates ja mida kasutatakse ka teraapias ning nõustamises. Küsimusi küsides lubame inimesel, kellega vestleme, ise järeldusteni jõuda ilma, et talle ette kirjutataks, mida ta arvama peaks.

Niimoodi teab ta, et mida iganes ta sulle vastab, põhineb see tema siiral arvamusel. Kui küsid rea küsimusi, mis toovad esile vestluskaaslase loomadest arusaamise kognitiivse dissonantsi, siis aitad sa tal dissonantsi teadvustada.

Sellist küsimuste küsimise meetodit kasutades stimuleerid kriitilist mõtlemist ja soodustad lähenemist, mis tihtipeale kutsub vestluskaaslases endas esile vastandlikke ideid. See on niivõrd võimas ja üks kõige efektiivsem abinõu, millega ideeseemneid külvata, sest inimene hakkab endas kahtlema ja jõuab ise järeldusele, et tema tegevus ei ole tema enda moraaliga kooskõlas.

Mõned näited, kuidas vastuste andmise asemel küsimuste küsimine välja võiks näha:

„Kas sa arvad, et loomade julm kohtlemine on vale?“ selle asemel, et öelda „loomade julm kohtlemine on vale“;

„Kas loomi saab humaanselt tappa?“ selle asemel, et öelda „loomi ei saa humaanselt tappa“;

„Miks lehm sinu arvates piima toodab?“ selle asemel, et öelda „lehm toodab piima, et oma last toita“;

„Kas sa arvad, et koera ja sea söömisel on vahe?“ selle asemel, et öelda „ei ole vahet, kas süüa koera või süüa siga“.

Veel üheks näiteks tooks juhuse, kui osalesin tänavaaktivismi üritusel, kus näidati avalikult vägivaldseid kaadreid. Neid kaadreid vaadates ütles üks mees mulle: „Kas me ikkagi teame, et loomad kannatavad?” Selle asemel, et öelda „Jah, muidugi loomad kannatavad”, õhutasin ma teda vaatama ekraani, millel näidati kaadreid lehmade tapmisest, ja küsisin: „No aga mida sina arvad? Kas sa usud, et need lehmad näevad välja nagu nad kannataksid?”, mille peale mees vastas: „Jah, nad ilmselgelt kannatavad.”

KAS ON VÕIMALIK ÜHEAEGSELT LOOMI ARMASTADA JA NEID SÜÜA?

Me elame loomaarmastajate maailmas, kus mitte keegi või peaaegu mitte keegi ei ütle, et nad tahaks näha, kuidas loomadele haiget tehakse. Praktiliselt kõik nõustuvad, et loomade julm kohtlemine on vale ja et neid, kes on loomade vastu julmad, tuleks karistada. Seepärast ongi vastu võetud seadused, mis kaitsevad loomade õigusi või vähemalt teatud loomade õigusi.

Aga kuidas saab loomaarmastajate maailm olla seesama maailm, kus usutakse, et üle 70 miljardi maismaalooma¹ ja kuni 2.7 triljoni merelooma² surm aastas on vastuvõetav ning kus toetatakse aktiivselt sellise olukorra jätkumist, sest see on inimeste arvates moraalselt õigustatud?

Seega, kas saab armastada loomi ja neid süüa? Vastus on „ei”, muidugi ei saa, sest need kaks põhimõtet on üksteisega vastuolus. Öelda, et armastad loomi süües nende keha ja eritisi, on sama, kui öelda „muidugi saan ma oma last armastada ja teda peksa.” Kui vägivaldne lapsevanem ütleks, et armastab oma last, aga samal ajal teda peksab, siis arvaksime, et tegu on psühhopaadiga. See demonstreerib kollektiivse ühiskonna murettekitavaid ja paradoksaalseid ideoloogiaid, kus “loomaarmastajad” on tegelikult loomade sööjad.

Teisisõnu võib öelda, et kedagi armastades on viimane asi, mida sa tahaks, et nendega juhtub sunniviisiline rasestamine, piinamine, tapmine ja söömine, rääkimata maksimisest selle eest, et selliseid asju neile tehtaks. Kui sa armastad kedagi, siis tahad iga hinna eest ära hoida, et nendega midagi halba juhtuks, nii et kui sa armastad loomi, siis on vaikimisi selge, et sa ei taha nende elutuid kehaosi enda ees taldrikul näha.

Seda saab isegi veel lihtsamalt selgitada. Kui sa räägid mitteveganiga ja tal on lemmikloom, näiteks koer, siis küsi talt, kas on võimalik väita, et ta armastab oma koera, kui ta seda koera sandistaks ja mõrvaks.

Loomaarmastajaks olemine tähendab kõigi loomade armastamist, austamist ja neile kaasa tundmist, mitte ainult nende loomade, kelle kohta ühiskond ütleb, et neid tuleb armastada. Selleks, et olla tõeliselt loomaarmastaja, on meil vaja tunnistada, et kõik loomad on elu väärilised ja nad väärivad elu ilma inimestepoolse rõhumiseta.

¹ https://ourworldindata.org/grapher/animals-slaughtered-for-meat?country=%7EOWID_WRL

² <https://fishcount.org.uk/fish-count-estimates-2>

Kui keegi, kes sööb loomseid tooteid, väidab ennast olevat loomaarmastaja, siis võib lihtsalt küsida: „**Kas sa tõesti saad olla loomaarmastaja, kui maksad loomadele haiget tegemise eest?**”. On täiesti võimalik, et see inimene ei ole mitte kunagi varem mõelnud enda suhtele loomadega.

LOOMSETE TOODETE SÖÖMINE ON MU ISIKLIK VALIK

„Austa mu arvamust! Liha söömine on isiklik otsus, ära sunni oma arvamust mulle peale!” - kõigist loomsete toodete söömiseks kuulnud ettekäänetest on see arvatavasti kõige levinum. Kas loomade söömine on siis isiklik valik või on asjad keerulisemad?

See on päris huvitav ettekääne, sest väidetavalt on tõepoolest tegemist valikuga, kuigi sellist loogikat kasutades oleks ka koera peksmine ja kassi jalaga löömine moraalselt õigustatud, sest tegemist oleks kellegi personaalse valikuga just nii teha.

Sellises olukorras küsi niimoodi väitva inimese käest: „Kui keegi teeb isikliku valiku koera väärkohelda, kas see tähendab, et see on moraalselt õigustatud?”.

See argument näitab ideaalselt, kuidas me oleme võõrandunud teadmisesest, et loomsed tooted tulevad elusolenditelt. Ühiskonnana peame me loomadest nii vähe lugu, et ei väärtusta nende elu ja mõtleme loomsete toodete tarbimisest ainult selles valguses, mis meid ennast indiviididena mõjutab.

Veganitena kuuleme tihti väidet „Sa peaks mu isiklikust valikust lugu pidama”. Ent veganid peavadki teiste isiklikest valikutest lugu. Me peame lugu loomadest, keda ekspluateeritakse ja koheldakse kui ühekordselt kasutatavat kaupa.

Veelgi enam, me peame lugu nende inimeste vaadetest, kes on samamoodi loomade ekspluateerimise korralduse ohvrid. Me peame isegi lugu selle inimese seisukohast, kellega vestleme: sellest, et ka nemad tahavad kaua elada. Me hoolime piisavalt, et talle öelda, et loomsete toodete tarbimine suurendab tema vähi, suhkruhaiguse, insuldi, dementsuse, südamehaiguste ja teiste peamiste haiguste ohtu, mis inimesi vaevavad.³

Nii et kui inimesed ütlevad trotsivalt, et me peaks teiste arvamusi austama, siis tekib küsimus, et milliseid teisi vaatenuurki nad ise enda omadele lisaks arvesse võtavad?

Mõrv ei ole moraalselt õigustatud puhtalt selle põhjal, et mõrvar isiklikult otsustas mõrvata. Koera jalaga löömine ja pekmine ei ole moraalselt õigustatud lihtsalt selle pärast, et väärkohtleja tegi isikliku valiku koera jalaga lüüa ja peksta, nagu ei ole moraalselt õigustatud maksta loomade ekspluateerimise ja tapmise eest lihtsalt selle pärast, et meil on võimalik teha see valik, et loomade ekspluateerimise ja tapmise eest maksta.

³ <https://www.youtube.com/watch?v=30gEiweaAVQ>

Kui keegi kasutab „mu isiklik valik“ argumenti, siis lihtsalt küsi neilt: „**Kuidas on lood looma isikliku valikuga?**“.

MULLE MAITSEB JA MA EI SUUDAKS SELLEST LOOBUDA

Kõik taandub lõpuks esmasele põhjusele, miks inimesed loomseid tooteid söövad. Nad naudivad selle maitset - tean, et mina kohe kindlasti nautisin. Õieti oli nii, et ma lausa armastasin loomsete toodete maitset nagu enamus inimesi.

Sellegipoolest arvan, et kõige häirivam selle maitse-ettekäände juures on see, et tunnistatakse keerutamata, kuidas indiviidi isiklikud ihad on olulisemad kui looma elu moraalne väärtus ja tema vaieldamatult kohutav surm.

Sellegipoolest ei tähenda, et inimene, kes seda ettekäännet kasutab, tingimata usub, et tema maitse-eelistused on tähtsamad kui looma elu (enamus inimesi, kellega ma vestlen, nii ei usu), aga kuna nende käest pole kunagi varem selle kohta küsitud, pole nad pidanud silmitsi seisma faktiga, et nad peavad oma maitse-eelistusi olulisemaks. Seepärast, kui inimesed ütlevad mulle „Mulle meeldib liha maitse” või „Ma ei suudaks kunagi juustust loobuda”, meeldib mulle neilt küsida: **„Kas sa väärtustad oma maitseenäsid kõrgemalt kui looma elu?”**. Enamus inimesi vastab eitavalt, aga kui nad peaks jaatavalt vastama, siis küsin, miks.

Üks suuremaid probleeme selle ettekäändega on, et see üritab mittevegantoitumist kehtestada väites, et me ei peaks vastutama oma ebamoraalsete tarbimisharjumuste eest, sest meie sensoorsed impulsid on liiga tugevad, et neid alla suruda ja niimoodi puudub meil moraalne kohustus oma tegude eest aru anda.

Aga kuhu me piiri tõmbame? Kas see argument peaks vett kohtus, kui mõrvar oma kaitseks ütleks „Aga ma ei suudaks kunagi mõrvamisest loobuda, sest naudin seda liiga palju”?

Selleks, et midagi moraalselt õigustada, on vaja enamasti kui sensoorset naudingut. Ebamugavus, mis võib tekkida otsusest juustu mitte süüa, pole isegi kaugeltki võrreldav selle valuga, mida kogeb korduvalt vägisi tiinestatud piimalehm, kellelt on ära võetud tema lapsed, et temalt piima pumbata, kuniks ta on liiga nõrk või liiga vana ning tapmisele saadetakse.

Arvan, et üks põhjustest, miks meil veganitena on seda ettekäännet tõeliselt raske kuulata, ongi see, et pole oluline, millisest tootest inimesed naudingut pärast parasjagu loobuda ei suuda, sest loomsete toodete tarbimise lõpetamise tõttu kogetud takistused ja ebamugavus on minimaalsed võrreldes valu, kannatuste ja hirmuga, mida loomad läbi elama peavad.

Mittevegan eine kestab 15 minutit, aga looma surm on igavene. Milline toit võiks üldse olla väärt indiviidi elu võtmist? Indiviidi, kes tundis hirmu; indiviidi, kes tundis valu; indiviidi, kes oli segaduses ja ei suutnud aru saada, miks teda väljakannatamatult piinatakse.

Surmahirm ei ole inimestele ainuomane. Enamus meist kardab surma ja loodab, et see juhtub rahulikult ja valutult ajal, mil oleme lähedastest ümbritsetud. Kõige hirmsam on ette kujutada, et meid piinatakse ja lõpuks mõrvatakse. Me väntame sellise kontseptsiooniga õudusfilme ja näeme seetõttu õudusunenägusid. Aga see ei ole õudusfilm nendele triljonitele loomadele, keda igal aastal tapetakse, ja see ei ole õudusunenägu, millest nad üles ärkavad. See on tõeline valu ja hirm, see on kõik päriselt. Seejärel need loomad surevad ja on igaveseks kadunud.

Meil tarvitseb ennast vaid panna looma olukorda, kes vaatab üles teda tapva inimese poole, ja ette kujutada tema hirmu ja segadust, et mõista, miks maitse ei saa kunagi

õigustada sellist üle mõistuse käivat julmust. Kui vestled kellegagi, kes kasutab ettekäändena maitset, siis proovi neilt küsida järgmisi küsimusi:

„Kas sa ei arva, et mingi teo moraalseks õigustamiseks on vaja enamat kui vaid sensorset naudingut?“;

„Kas keegi saab moraalselt õigustada koera tapmist, kui talle koer maitseb?“;

„Mis on see miski inimeseks olemise juures, mis ütleb, et looma elu on vähem tähtis kui meie maitse-eelistused?“;

„Kas sinu arvates on vastuvõetav valu, kannatuste ja surma põhjustamine loomale, kes soovib vältida valu, kannatusi ja surma?“;

„Kui meile endile on meie ärakasutamine ja tapmine vastumeelne, siis kas pole meist kahepalgeline teisi ära kasutada ja tappa?“.

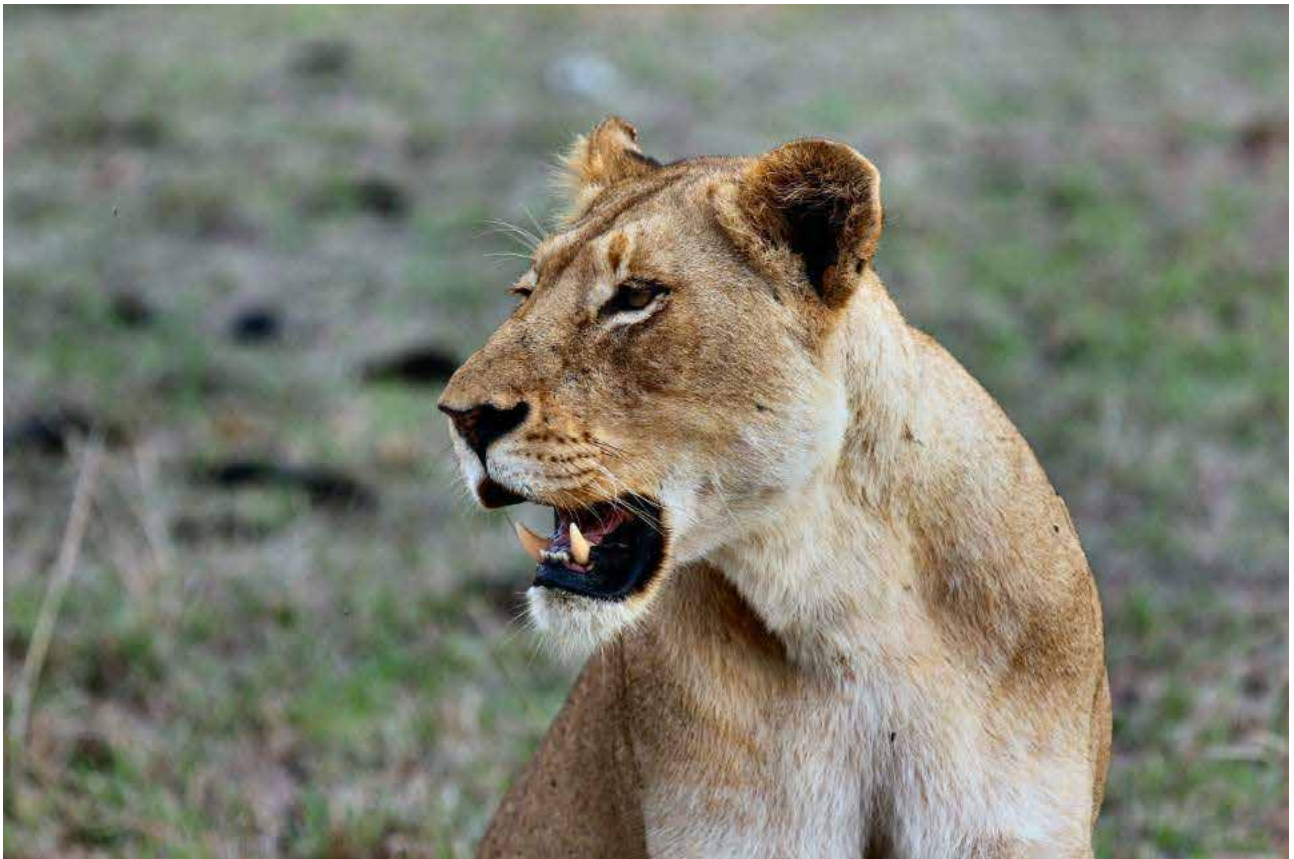
Samuti on väärt selgitamist asjaolu, et inimesed isegi ei pea loomsete toodete maitsetest loobuma. Praeguseks on olemas niivõrd suur ja mitmekülgne valik veganalternatiive juustule, piimale, munadele ja lihatoodetele. Võid selgitada, et veganitena sööme me burgereid, hot doge, burritosid, nachosid, lasanjet, juustuseid makarone, karrisid, juustuga pitsat, kooke, juustukooke, küpsiseid, jäätist ja kõike muud, mis sinna vahele jääb.

Võid selgitada, et veganitena kogeme me kõiki maitseid ja tekstuure mida varemgi, ainult nüüd on need taimset päritolu. Ei mingeid surnud kehaosaid, ei krõmpsluid, ei kolesterooli, ei hormone, ei antibiootikume. Lisaks on väga kasulik ära märkida, kust me neid tooteid saame ning millistes restoranides on veganmenüüd ja valikud.

LOOMAD SÖÖVAD TEISI LOOMI

Kui argumendile, et loomi tarbitakse vaid maitse, mitte toiteväärtuse pärast (vaata: toiteväärtus), on vastatud, siis on üks kõige levinumaid ettekäändeid, mida veganid kuulevad, „aga loomad söövad teisi loomi, nii et miks meie ei peaks?“.

Nii õige kui see ka pole - mõned loomad tõepoolest söövad teisi loomi - on palju põhjuseid, miks sellel väitel puudub igasugune tähtsus, kui arutleme, kas meil on moraalne loomi tarbida.

Kuigi teatud loomad söövad teisi loomi, on olemas palju enam taimtoidulisi loomi kui lihatoidulisi. Sellegipoolest, milles täpselt seisneb inimkäitumise kontekstis teiste loomade teguviisi tähtsus?

Mõned loomad vägistavad ja tapavad üksteist, kas see tähendab, et inimeste puhul oleks vabandata, kui nad sama korda saadaks? Kui räägid kellegagi, kes seda ettekäänat kasutab, siis proovi vastata järgneva: „**Metsloomad tapavad üksteist, kuid kas seeläbi on inimeste üksteise tapmine moraalselt õigustatud, lihtsalt selle pärast, et metsloomad nii teevad?**”.

On dokumenteeritud, kuidas lõvid oma poegi tapavad, nii et selle loogika kohaselt peaks olema aktsepteeritav, kui inimesed oma lapsi tapaks, sest teised loomad on sellist teguviisi demonstreerinud. Sellises olukorras võid jätkuks küsida: „**Kas sinu arvates on tark meie moraalsust metsloomade omale üles ehitada?**”.

Loomad tapavad oma toidu ise - nad ei maksa teistele enda nimel tapmise eest selle pärast, et neile endile on mõte looma tapmisest liiga traumaatiline. Kui me oleks loomult ette nähtud liha sööma, puuduksid meil igasugused vastuväited loomade tapmisele. Samuti ei varjaks me tõtt oma laste eest, ometigi peame me tapamajade reaalsust lapse jaoks liiga vaevavaks ja häirivaks.

Teised loomad tapavad vajadusest, ent inimesed mitte - õieti on loomade söömine meie tervist kahjustav. Inimesed tapavad teisi loomi, sest me naudime nende maitset, mis tähendab, et me tapame neid naudinguks isegi siis, kui see on suuresti vastuolus meie põhimoraaliga. Paljud meist on loomade ärakasutamise vastu, kui asi puudutab koeravõitlusi või jahtimist, sest neid nähakse kui ebavajalikke ainult naudinguks tehtavaid tegevusi. On oluline üritada teha nii, et inimesed seda seost näeks, nii et võid küsida: „**Kas sul lasub kohustus lihasööja olla?**” ja siis lisada: „**Kui sa ei pea liha sööma, siis miks sa seda ikkagi teed?**”. Kui nad toovad põhjuseks selle, et neile maitseb, siis küsi: „**Kas sinu maitsenäskesed on olulisemad kui elu?**”. Nagu näed, tiirleb ettekäänete ring nagu pöörduks.

On nii uskumatult irooniline, et me peame endid loomadega võrreldes nii ääretult kõrgemateks (vaata: intelligentsus), aga kui üleoleku argument enam elusolendite mõrvamiseks efektiivse ettekäändena ei tööta, siis kehastame end äkitsi lihtlabaste metsloomadena, kes tegutsevad ürgse kutse ajal.

Nii et kummad me siis oleme - paremad kui loomad või ainult loomad? Me ei saa olla mõlemad.

ME PEAME SÖÖMA LOOMSEID TOOTEID NENDE TOITEVÄÄRTUSE PÄRAST

Üks veganeid masendav ettekääne on see, et me peame sööma loomseid tooteid selleks, et olla terved. Paljud inimesed usuvad tõsimeeli, et loomsed tooted sisaldavad elemente, mida me mujalt ei saa ja mida me vajame oma tervise ja pikaelisuse jaoks. Lõppude lõpuks peab ju olema üks mõjuv põhjus, miks me kõiki neid kohutavaid asju loomadega teeme, eks ole?

Põhilised toitained, mis mitteveganitega vesteldes üles kerkivad, on valk, raud, kaltsium ja B12.

Ma soovitan tungivalt vaadata ja meelde jätta punktid, mida rõhutavad nendes neljas videos **Bite Size Vegan** (veebiaktivist, toim. märkus) ja arst **Michael Greger** (eesti keeles on ilmunud Dr Michael Gregeri raamat „Kuidas mitte haigestuda“):

- 1) Valk
- 2) Raud
- 3) Kaltsium
- 4) B12

Toitumise teemal meeldib mulle alati välja tuua, et Ameerika Dietoloogide Ühing⁴ ja Briti Dietoloogide Ühing⁵, mõlema riigi suurimad toitumisalaseid professionaale koondavad organisatsioonid, on kinnitanud, et täistaimne (vegan) toitumine on toitainete poolest küllaldane ja ohutu kõigis eluetappides, sealhulgas raseduse ajal.

⁴ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19562864/L>

⁵ <https://www.bda.uk.com/resource/vegetarian-vegan-plant-based-diet.html>

See tähendab, et me saame kindlasti kõik vajalikud toitained kätte ilma loomi ja nende eritisi tarbimata. Valk, raud, kaltsium ja kõik muud toitained, mida me seostame loomsete toodetega, on kättesaadavad **ilma, et oleks vaja** loomi eksploateerida.

Tegelikult on nii, et loomsete toodete tarbimine on seotud meie enamlevinud haigustega. Südamehaigused, II tüüpi diabeet, mitmed vähivormid, insult, kõrgvererõhutõbi, dementsus ja osteoporoos on kõik loomsega seostatavad⁶ ja paljusid enamlevinud haigusi saab ennetada, kui minna üle vähetöödeldud täistaimsele toitumisele.

Üle maailma on küllaldaselt täistaimsel toitumisel sportlasi, kelle hulgas on Saksamaa tugevaim mees Patrick Baboumian, USA Rahvusliku Jalgpalliliiga mängijaid nagu David Carter ja tõstjaid nagu Kendrick Farris.

Küsi inimese käest, kas meil on vaja süüa loomi ja nende eritisi selleks, et olla terved ja kui nad vastavad „ei”, siis küsi: „**Kas see järelikul tähendab, et loomade niisugune kohtlemine on tarbetu julmus?**”.

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=3OgEiweaAVQ>

LOOMADE SÖÖMINE ON TRADITSIOONILINE JA KULTUURILINE

Tõesti, oleme sajandeid loomi söönud, aga kas millegi kaua kestmine õigustab selle jätkumist ja eksistentsi? Kas „loomade söömine on traditsiooniline ja kultuuriline“ ettekääne on veganiks mitte hakkamisele põhjendatud õigustus?

Kui vaatame ajaloos tagasi, siis näeme palju-palju jõledusi, mida ühiskond traditsioonide katte all korda saatis, aga kas asjaolu, et kunagi oli tegemist traditsioonidega, õigustab neid? Ma arvan (ja loodan), et enamus meist vastaks eitavalt. Kui inimkond oleks niinimetatud traditsioonide tõttu läbi ajaloo liiga kangekaelselt ja võhiklikult muutustele vastandunud, siis poleks me kunagi arenenud ja kohanenud.

Kuidas on praegu lood naiste suguelundite moonutamisega? Seda on naiste peal praktiseeritud sajandeid, see on sügavalt juurdunud traditsioon, ometi on see põlastusväärne. Lõppude lõpuks on nii, et ettekääne, mille kohaselt loomade söömine on traditsioonide tõttu aktsepteeritav, pole loogiliselt ja moraalselt terviklik. Traditsioonid ei saa mitte kunagi täita kohutavate tegude õigustamise otstarvet.

Kui seda argumenti kohaldada veel ühele stsenaariumile, kus mitteinimloomadele viga tehakse, siis härjavõitlus peetakse traditsiooniks samamoodi nagu delfiinide tapmist Taijis, aga kas see tähendab, et need tegevused peaksid jätkuma?

Yulini ja Boknali koeralihafestivalid on mõlemad iga-aastased üritused, kus tapetakse ja süüakse tuhandeid koeri ja kasse. Need on mõlemad traditsioonilised üritused, kuid kogu läänemaailm väljendab nende festivalide suunas vastikust. Kui inimesed võtavad kõne alla traditsioonid kui loomade söömise õigustuse, siis meeldib mulle küsida: „**Yulini koeralihafestival on traditsiooniline, kas sinu arvates tähendab see, et koerte veristamine ja tapmine on okei?**”.

Kui asi puudutab meie kultuurilist identiteeti (mõtles tänupühade või härjavõitluste peale), siis kas peaksime tõesti kultuuri vägivallaga tähistama? Eriti siis, kui meil on võimalus oma austust avaldada läbi muusika, tantsu ja keelelise väljenduse? Kultuurilised traditsioonid jätavad meid minevikupattudesse kinni. Selleks, et inimkond ükskord loomade eksploateerimisest edasi areneks, peame me traditsioonidest kannustatud vägivallast edasi liikuma.

Traditsioonid pole kunagi olnud ja ei hakka kunagi olema paikapidavad õigustused nendele tegudele, mida me liigina oleme korda saatnud, ja kohe kindlasti ei ole need õigustuseks jätkuvale aistmisvõimeliste olendite tapmisele ja tarbimisele.

Olukorras, kus keegi kasutab traditsioone ettekäändena, proovi küsida järgmist:

„Kas naiste suguelundite moonutamine on moraalselt õigustatud, sest see on traditsioon?“;

„Kas delfiinide tapmine Jaapanis on moraalselt õigustatud, sest see on traditsiooniline tegevus?“;

„Kas härjavõitlus on moraalselt õigustatud, sest see on osa kultuurist ja traditsioonidest?“;

„Neid tegevusi silmas pidades, kas sinu arvates on kultuur ja traditsioonid meie moraalsuse head näitajad?“.

MEIE ESIVANEMAD SÕID LOOMI / ME ARENESIME LOOMI SÜÜES

Veganlusest rääkides kuulen inimestelt tihtipeale „Sa ei oleks siin, kui su esivanemad ei oleks liha söönud!“. See ei ole tingimata väär, aga miks me juhindume primitiivsetest esivanematest, kellel puudus tänapäeva moraalist arusaam ja kes käitusid üksteisega erakordselt ebaeetiliselt?

Kas pole nii, et kui loomade söömine on vastuvõetav, sest koopainimesed seda tegid, siis on ka tänapäeval inimeste mõrvamine moraalselt õigustatud, sest varajased inimesed mõrvasid üksteist?

Küsi oma vestluskaaslaselt: „Kui asi puudutab meie moraalsust, siis kas sinu arvates on tark tugineda meie primitiivsetel eellastel?” või „Kui loomade söömine on moraalselt õigustatud, sest meie esivanemad seda tegid, siis kas see ei tähenda, et üksteise mõrvamine on moraalselt õigustatud, sest meie esivanemad tegid seda?”.

Veel üks esivanemate omale sarnane argument on „me oleme alati liha söönud”. Ometi on minevikust tänapäevaseks eluks juhtnööride otsimine ülimalt regressiivne, ja nagu varem öeldud, pole väga hea idee tugineda lihtsalt sellele, et me oleme midagi väga pikka aega teinud.

Kui keegi kunagi tuleb lagedale argumendiga „me oleme seda alati teinud”, küsi neilt nii: „Kunagi oli aeg, kui naiste kohtlemine meestest madalamatena oli ainus viis. Kas see tähendab, et naise mehest madalamana kohtlemine on ka täna moraalselt aktsepteeritav?”.

Esivanemate argumendiga on tihedalt seotud idee, et liha söömine aitas meil areneda nendeks olenditeks, kes me täna oleme, ja seetõttu on loomade söömise jätkamine moraalselt õigustatud.

Isegi kui see on tõsi, pole sel tänapäeva ühiskonnas tähtsust, sest meie aju ei arene iga kord, kui sööme Big Maci ja me ei arene liigina iga kord, kui kõnnime sisse Nando's restorani.

Nagu toitumist puudutavas osas selgitatud, on loomsete toodete tarbimine meie tervisele takistuseks selle asemel, et kasulik olla. Tervisele negatiivse mõjuga toitude tarbimine ei saa seetõttu olla meie liigi evolutsioonile kasulik.

Lisa sellele, et loomakasvatus toodab rohkem kasvuhoonegaase kui kõik transpordivahendid kokku⁷ ja on vihmametsade hävitamise⁸, liikide väljasuremise⁹, elukeskkondade kadumise¹⁰ ja veel suure hulga keskkonnaprobleemide peamiseks põhjustajaks, siis saab ruttu selgeks, et meie liigi tulevik sõltub sellest, kas me sööme loomi. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon on kinnitanud, et maailm peab üle minema täistaimsele toitumisele, et vältida halvimaid kliimamuutuste tagajärgi¹¹.

Lisaks on teisi teooriaid selle kohta, miks meie aju arenesid. Esimene neist on, et me hakkasime sööma keedetud ja küpsetatud tärklise- ja süsivesikuterikast toitu. Need süsivesikud olid siis kergesti kättesaadavad ja kuna aju kasutab 60% inimese keha vereglükoosist, siis selline kõrge glükoosivajadus ei oleks olnud madala süsivesikutesisaldusega toidu peal rahuldatud.

Kahtlemata aitas loomade söömine meil üle elada perioode, kui toitu nappis, aga samamoodi nagu ei õigusta orjandust tänapäeval see, et suur osa meie ühiskonna alusmüürist ehitati orjanduse najal, ei õigusta tänapäevases maailmas loomade tarbimist asjaolu, et minevikus loomade söömine aitas meil siamaani jõuda või minevikus ellu jääda.

Nüüdisaegses ühiskonnas ei ole vaja tarbida loomi või nende eritisi. Neid tarbides lühendame oma eluiga, hävitame planeeti ja põhjustame süütutele elavatele olenditele kujuteldamatu hulga mõttetuid kannatusi.

⁷ https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-81-322-2265-1_10

⁸ <https://ourworldindata.org/drivers-of-deforestation#cutting-down-forests-what-are-the-drivers-of-deforestation>

⁹ <https://ourworldindata.org/env-impacts-of-food>

¹⁰ <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048969715303697>

¹¹ <https://www.theguardian.com/environment/2010/jun/02/un-report-meat-free-diet>

KUI ME LOOMI EI SÖÖKS, SIIS KASVAKSID NAD MEIL ÜLE PEA VÕI SUREKSID VÄLJA

See ettekääne võib iseenesest koomilisena tunduda, aga tegelikult arvan, et see võib tunduda usutavana. Ettekääne põhineb ideel, et kui me lõpetaks loomade söömise, siis lastaks nad kõik lihtsalt vabadusse ja põhjustaks meie keskkonnas kaose või nad kõik tapetaks ja seejärel heidetaks kõrvale.

Et ettekääne ümber lükata, on vaja rõhutada, et loomakasvatus töötab nõudluse ja pakkumise põhimõttel: kui ostame tooteid, siis nõuame, et neid juurde toodetaks. Kuna kõik inimesed ei hakka üleöö veganiks ja see oleks pigem pikema aja jooksul toimuv protsess, siis see tähendab, et kui järjest enam ja enam inimesi veganiteks hakkavad, aretatakse veganluse kasvuga järjest vähem ja vähem loomi.

Kui veganliikumine jätkab kasvamist, siis jõuame tänu sellele lõpuks veganmaailma, farmerid lihtsalt ei peaks enam tootmisesse loomade sigitamise tegelema. Järelikult ei jõua me mitte kunagi olukorrani, mil miljardid loomad vabadusse lastakse või korruga tapamajja viiakse, et neid tappa ja ära visata.

Inimesed on mulle koguni öelnud, et vegan olemine ei ole vegan, sest selleks tuleks miljardid loomad ära tappa, aga kui me rakendame sellele ettekäände pakkumise ja nõudluse loogika, on väga lihtne aru saada, miks see väide vett ei pea.

Tihti peale liigub vestluskaaslane siit edasi argumendiga, et loomad surevad välja. See on päris huvitav argument, sest ilmselgelt nende loomade numbrid väheneksid eksponentsiaalselt kuni väljasuremispunktini. On mitu võimalust, kuidas sellele argumendile läheneda. Esiteks, loomad, keda me sööme ja ekspuaterime, pole loomulikud loomad. Nad on kõik kodustatud ja valikuliselt aretatud ja mingil viisil muudetud, mis tähendab, et nad ei oleks tegelikult pidanud eksisteerima.

Piimalehmad on muundatud kuni kümme korda rohkem piima tootma kui nad seda loomulikult teeks. Munakanad on aretatud tootma umbes 300 muna aastas. Broilerkanad on aretatud ebanormaalselt kiiresti ebanormaalselt suureks kasvama.

Lambad on muundatud rohkem villa tootma kui nad loomulikult seda teeks ja tihtipeale sünnitavad nad rohkem talleid kui see loomulik oleks.

Seetõttu on vähetõenäoline, et need loomad oleksid võimelised vabas looduses iseseisvalt ellu jääma ja nii vajavad nad inimesi, kes nende eest hoolitsevad. Lõppeks oleks me silmitsi valikuga, kas tahame ülal pidada selliste loomade täie tervise juures olevaid populatsioone või leiame, et oleks eetilsem, kui lubada neil eksisteerimine lõpetada ja selle asemel meie ökosüsteem loomuliku bioloogilise mitmekesisusega täita. Teoorias peaks olema võimalik paljusid loomulikke metsloomi nende keskkondadesse tagasi tuua, sest meil poleks enam vaja nii tohutuid maa-alasid loomapidamiseks.

Lisaks oleks olemas varjupaigad, kus päästetud loomadel oleks lubatud oma elu elada ja alati oleks olemas hulgaliselt inimesi, kes hea meelega panustaksid oma aega ja raha, et loomade eest hoolitseda ja neile pakkuda kõike, mida nad vajavad.

Minu arvates on ka oluline märkida, et paljud loomad pole pärit riikidest, kuhu neid on aretatud. Näiteks lambad pole Ameerika päriselanikud ja ei peaks seal olema, ja kahjuks on kohalik metsik loodus see, mis peab tagajärgedega silmitsi seisma, kuna loomulik elukeskkond on põllumaaks muudetud. Tihti ka jahitakse ja tapetakse kohalikke metsloomi, et kaitsta farmerite karjasiid.

Kui keegi mainib väljasuremist, siis on oluline välja tuua, et loomakasvatus on liikide väljasuremise peamine põhjus ja me oleme keset viimase 65 miljoni aasta suurimat massilist liikide väljasuremist¹². See, kes tunneb muret liikide väljasuremise pärast, peaks tõepoolest veganiks hakkama.

¹² <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1704949114>

INIMÕIGUSED ON OLULISEMAD

On naljakas, kui ütled inimestele, et oled veganaktivist või isegi ainult loomaõiguste toetaja, siis hakkavad inimesed ühtäkki kõige tulihingelisemateks humanitaarideks. Nagu võluväl tullakse ettekäände peale „Aga kas me ei peaks keskenduma inimeste probleemide lahendamisele?“, et trotslikult õigustada loomsete toodete tarbimise jätkamist. Aga kas see on õigustatud ettekääne ja me peakski kõigepealt inimeste probleeme lahendama?

Üks selle ettekäände võtmeprobleem on, et seda saab rakendada kõige peal. Kui keegi ütleks „Ma arvan, et on tõesti oluline, et me tegeleme kodutute aitamisega“, võiksid sa vastata: „**Aga kas me ei peaks muretsema Süüria kriisi lahendamise pärast?**“.

Kui keegi ütleb „Minu arvates tuleks kritiseerida puuetega inimeste sotsiaaltoetuste kärpimist“, võiks talle vastata: „**Aga kas me ei peaks rohkem muretsema Bangladeshis rõivatööstuse töötajate ekspluateerimise pärast?**“. Kõik need probleemid vajavad lahendamist ja mitte midagi ei saavutata nende tähtsuse vähendamisega.

Veganiks olemine on lihtne nagu loomsete toodete mitte söömine, loomanaha mitte kandmine, loomadel testitud kosmeetika ostmata jätmine ja mitte ühegi vormi loomade ekspluateerimise toetamine. Seega saad sa olla humanitaar ja vegan. Sa võid olla vabatahtlik kodutute varjupaigas ja olla vegan, sa võid ehitada koole ja haiglaid ja ikka vegan olla. Veganiks olemine on passiivne tegevus, selleks on individilt endalt väga vähe vaja.

Üks peamisi probleeme selle ettekäände juures on, et see toob esile ühe inimeste põhiarvamuse: inimesed ei ole loomad ja me eksisteerime loomariigist eraldi või kõrgemal. Just sellepärast saabki meie ühiskond spetsiesistlikus mentaliteedis süüdistada.

Pealegi, kui me vahetaks oma maailma veganmaailma vastu, siis ei lõpetaks me mitte ainult loomade ekspluateerimist, vaid ka mõned kõige põletavamad inimõiguste probleemid, millega inimsugu silmitsi seisab.

Praegu kasvatame piisavalt toitu, et toita üle kümne miljardi inimese¹³, kuid maailmas, kus on veidi vähem kui 8 miljardit inimest, on 820 miljonit inimest toidupuuduse tõttu näljas¹⁴ - toidu, mida me saaksime hõlpsasti pakkuda, kuid selle asemel valime ümnete miljardite farmiloomade toitmise selleks, et saaksime süüa nende liha. Õieti suudaks Ameerika Ühendriigid oma põllumaaga, mida seal kasutatakse kariloomade toidu tootmiseks, ära toita veel 350 miljonit inimest¹⁵.

¹³ https://www.researchgate.net/publication/241746569_We_Already_Grow_Enough_Food_for_10_Billion_People_and_Still_Can't_End_Hunger

¹⁴ <https://www.who.int/news/item/15-07-2019-world-hunger-is-still-not-going-down-after-three-years-and-obesity-is-still-growing-un-report>

¹⁵ <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1713820115>

Kui me kõik hakkaksime veganiteks, lõpetaksime me nende võõrtöölise ja vaesuses elavate inimeste ekspuuteerimise, kes töötavad tapamajades ja kannatavad narkootikumide ja alkoholi kuritarvitamise, korduvate pingekahjustuste, posttraumaatiliste stressihäirete, depressiooni ja ärevuse käes.

Kui me kõik hakkaksime veganiteks, siis lõpetaksime parkimistöökodade tööliste ekspuuteerimise riikides nagu India ja Bangladesh. Õigupoolest sureb 90% parkimistöökodade töötajatest enne 50ndat eluaastat¹⁶ ja paljud töötajad on lapsed, kes on sunnitud töötama naha tootmiseks vajalike mürgiste kemikaalidega¹⁷.

Kui me kõik hakkaksime veganiteks, siis lõpetaksime Amazonase põliselanike ekspuuteerimise, kelle kogukondasid välja juuritakse ja hävitatakse, et loomakasvatustööstus saaks rohkem vihmametsasid lagedaks teha.

Kui oleme silmitsi nende vapustavate faktidega, mis demonstreerivad, kui palju inimeste poolset ekspuuteerimist on vaja, et produtseerida loomseid tooteid, mida me sööme ja kanname, siis on ilmselge, et igasugune püüdlus loomade kannatusi koos inimeste omadega devalveerida pole mitte ainult ebasiiras, vaid ka halvasti läbimõeldud.

Kui oled vastamisi selle ettekäändega, siis võid proovida küsida järgmist:

„Kas sinu arvates on kummaline, et meil on piisavalt toitu, et igal aastal toita üle 70 miljardi maismalooma, kuid praegu elavad 800 miljonit inimest näljas?“;

või: **„Kuidas teeb see, et Lähis-Idas on sõda või see, et meil on kodutuid inimesi, meile aktsepteeritavaks kellelegi teisele raha maksmise selle eest, et nad tapaks ja veristaks looma?“.**

¹⁶ <https://www.theguardian.com/global-development/2012/dec/13/bangladesh-toxic-tanneries-intolerable-human-price>

¹⁷ <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/21/plight-of-child-workers-facing-cocktail-of-toxic-chemicals-exposed-by-report-bangladesh-tanneries>

TAIMED TUNNEVAD VALU

See on ettekääne, mida kuulen palju tihedamini kui oleks kunagi arvanud. Isegi enne seda, kui olin vegan, ei arvanud ma kordagi, et taimed tunnevad valu ja kannatavad, kui me neid sööme, kuid millegipärast kuulen seda pidevalt peale veganiks hakkamist.

Esiteks ja kõige ilmselgemalt on oluline rääkida selle ettekäände taga peituvast teadusest. Taimel puuduvad kesknärvisüsteem, valuretseptorid ja aju, mis tähendab, et neil puudub anatoomiliselt võime valu tunda.

On oluline käsitada, et peamine põhjus, miks inimesed ja mitteinimloomad valu tunnevad, on see, et teada anda, et me oleme ohus või et meile tehakse viga ning peame põgenema. Taim ei saa mujale liikuda ja seetõttu oleks tal võimatu igasuguse valu eest põgeneda, mis teeks mistahes taime elu piinarikkaks.

Siit tekib küsimus, et miks oleks taimed üldse arenenud valuvõimelisteks, kui see ei teeni seda eesmärki, mida valuaisting täitma peaks?

Kui vaatame nüüd „loomad tunnevad valu argumenti“ kreatsioonistlikust vaatenurgast, siis miks oleks heatahtlik ja kaastundlik Jumal taimedele sellise kohutava needuse peale pannud? Miks laseks ta neil nii jubedalt kannatada, kui see ei täida nende ellujäämisel mitte ühtegi eesmärki?

Arvan, et osa taimi ja valu puudutavast segadusest tuleb tõsiasiast, et nad on elus ja nad viivad rakutasandil läbi erinevaid protsesse nagu päikesevalguse poole keeramine. Õieti ongi taimed tõepoolest võimelised mõnedeks hämmastavateks asjadeks, aga nad ei vii mitte ühtegi tegevust läbi teadlikul või kognitiivsel tasemel, mis sisuliselt tähendab, et taimed ei ole tundevõimelised.

Minu meelest on üks väga hea moodus selle esile tõstmiseks tähelepanu juhtimine asjaolule, et taimed reageerivad, aga ei vasta teadlikult. Kärbsesepüümis (*dionaea muscipula* - toim. märkus) sulgeb oma lehed kärbse ümber mitte sellepärast, et ta on teadlik, et kärbes on tema peale maandunud, vaid seetõttu, et ta reageerib maandunud kärbse poolt põhjustatud survestiimulile. Seepärast sulgeb kärbsesepüümis oma lehed ükskõik mille ümber, mis selle reageeringu põhjustab, seal hulgas suitsukoni ümber. Lehm seevastu vastab teadlikult ja ei söö ära suitsukoni lihtsalt selle pärast, et keegi selle talle suhu pani.

Kui me liigume edasi taimede valutundlikkust puudutavast teadusest ja keskendume käesoleva ettekäände eetilisele poolele, siis kahtlen, et keegi tõepoolest usub, et lillkapsa keevasse vette kukutamine ja kana elusalt keetmine (seda juhtub kanade tapmisprotsessi juures tihti) on üks ja see sama. Mitte keegi ei arva, et lehma kõri läbilõikamine on sarnane brokolivarre lõikamisega või et sea kastreerimine on samalaadne kartuli koorimisega.

Oletame, et inimene, kellega sa räägid, usub kindlameelselt, et taimed tunnevad valu just nagu loomad, siis tuleks rõhutada, et loomakasvatuses kasutatakse tohutult palju rohkem taimi kui seda tehakse täistaimsete toodete tootmises¹⁸. Lisaks sellele on oluline märkida, et kuni 80% Amazonase vihmametsade hävitamisest toimub ainuüksi karjakasvatuse pärast¹⁹, mis tähendab, et miljoneid puid on hävitatud, ja hävitatakse jätkuvalt selleks, et loomseid tooteid tarbida.

Nii et kui inimene, kellega vestled, usub tõepoolest, et taimed tunnevad valu ja on aistmisvõimelised, siis tuleta talle meelde, et läbi mittevegan toodete tarbimise ei põhjusta ta kannatusi mitte ainult loomadele, vaid selle tagajärjeks on ka rohkematele taimedele kannatuste põhjustamine.

Kui see ettekääne lagedale tuleb, siis väldin ma ausaltöeldes tihtipeale taimede valutundlikkuse võime teaduslikest tagamaadest rääkimisest, sest mõnikord ütlevad inimesed „Aga teadus on ainult nii kaugele arenenud” ja jäävad sellesse punkti kinni. Selle asemel hakkamagi kohe rääkima tapetavate põllukultuuride hulgast, nii et proovi sinagi küsida:

„Oletame arutelu huvides, et taimed tunnevad valu. Kas teadsid, et loomsete toodete tootmiseks läheb vaja oluliselt rohkem taimi kui selleks, et toota taimseid tooteid, nii et mittevegan toidulaua jaoks „mõrvatakse” tohutult rohkem taimi kui veganluse puhul seda tegema peaks?”.

Võiksid ka küsida: **„Kui sa sõidaksid mööda teed ja koer hüppaks su auto ette, kas siis teeksid kõrvalepõike lillepeenra peale selleks, et vältida koerale otsa sõitmist?”**. See kinnistab inimeste peas, et mitteinimloomade ja taimede vahel on moraalne erinevus ja sellises olukorras valiksime me alati koera vältimiseks taimedele otsasõidu.

¹⁸ <https://ourworldindata.org/grapher/feed-required-to-produce-one-kilogram-of-meat-or-dairy-product>

¹⁹ https://wwf.panda.org/discover/knowledge_hub/where_we_work/amazon/amazon_threats/unsustainable_cattle_ranching/

LOOMAD EI TUNNE VALU JA EI KANNATA SAMAMOODI NAGU MEIE

Liikudes „taimed tunnevad valu“ argumendist edasi, arvan, et on oluline arutleda, kas loomad tunnevad valu või mitte, või vähemalt, kas nad tunnevad valu samamoodi nagu inimesed, sest inimesed seavad selle mõnikord kahtluse alla. Tegelikult on mulle varem isegi öeldud, et mitteinimloomadel pole ajusid ja see on päris häiriv.

Meil on juba pikka aega kehtivad seadused, mis näevad ette, loomade „humaanselt“ kohtlemist. Need seadused on ilmselgelt ebaefektiivsed, aga kinnitavad, et kui me väärkohtleme koera, siis meid karistatakse selle eest, sest saame aru, et koer tunneb valu ja tal on võime kannatada.

Veel üks näide oleks viis, kuidas me loomi tapame, kuid veganitena me muidugi teame, et tapamajades toimuv on kõike muud kui humaanne - humaanne tapmine on lõppude lõpuks oksüümoron. See ei saa kuidagi eksisteerida. Ent on oluline ära märkida, et on kehtestatud meetodeid selleks, et meie poolt tapetavate loomade kannatusi oletatavasti vähendada. See on oluline, sest tähendab, et me tunnistame ühiskonnana, et loomadel, keda me tapame, on võime tunda valu ja kannatada.

Teaduslikust vaatenurgast on mitteinimloomadel inimestega ühesugused või vähemalt peaaegu identsed ajupiirkonnad, mis tegelevad valu töötlemisega, ja sarnane valukäitumine. Kui meie lemmikloomad tunnevad valu, käituvad nad viisil, mis viitab valu tundmisele, näiteks ebatavalised käitumisviisid nagu edasi-tagasi koogutamine, hädas häälitsemine ning muutused hingamise kiiruses ja sügavuses nagu hingeldamine. Inimesed, kes kogevad valu, käituvad samamoodi.

Kalade puhul usuvad paljud inimesed, et nad ei tunne valu, kuid on teaduslikult tõestatud, et kalad tunnevad valu²⁰ ja käituvad ebaharilikult olukordades, mis valu esile kutsuvad. Lisaks on kaladel sensoorneuronid, mis on füsioloogiliselt inimese omadega identsed. Õigupoolest on nii, et kui valu kogemist demonstreerivatele kaladele manustati morfiini, siis kadusid nende sümptomid ja valureaktsioonid nagu see juhtub inimeste puhul.

Aistmisvõimelised olendid peavad olema võimelised valu tundma selleks, et ellu jääda, sest see võimaldab neil ohtlikest olukordadest põgeneda ja vähendab võimalikke vigastusi. Laiendame aga seda väidet ja kaasame emotsionaalse valu, kui räägime käesolevast ettekäändest.

Me oleme juba tuvastanud, et loomad tunnevad füüsilist valu, kuid samamoodi on hästi dokumenteeritud, et nad kogevad emotsionaalseid kannatusi just nagu inimesed. Emaks saanud lehmad leinavad neilt röövitud beebisid tundide viisi nuttes, ka mõõkvaalaid on nähtud nende järglaste röövimise järel leinamas ning koerad

²⁰ <https://ourworldindata.org/grapher/feed-required-to-produce-one-kilogram-of-meat-or-dairy-product>

kannatavad eraldusärevuse käes, kui nende kaaslaseks olev inimene neid üksinda jätab.

Kuna nüüd oleme me tuvastanud, et loomad tunnevad nii füüsilist kui emotsionaalset valu, tekib küsimus, kas nad tunnevad valu sama palju kui inimesed. Tundub, et eksisteerib idee - ignorantne, kuid sellegipoolest laialdaselt aktsepteeritud idee -, et inimesed on rohkem võimelised valu kannatama, sest me peame ennast intellektuaalselt keerukamateks. Sellegipoolest on täiesti usutav, et mitteinimloomad võivad potentsiaalselt rohkem kannatada.

Kui me võrdleme kannatusi, mida näiteks koer läbi elab, kui oma jala murrab, inimese omaga, siis võib väita, et koer kannatab rohkem teatavate kognitiivsete erinevuste tõttu. Inimene teab selles olukorras, milles probleem on, saab aru, et see on lihtsasti ravitav ja et see valu saab ükskord läbi. Koer seevastu ei saaks inimesega samamoodi aru, et mis juhtunud on, ja valu põhjustaks talle palju segadust. Samuti ei oleks neil samasugust arusaamist, et see valu mingil hetkel lõppeb, mistõttu võib väita, et sama olukord on koerte poolt kogetuna hullem.

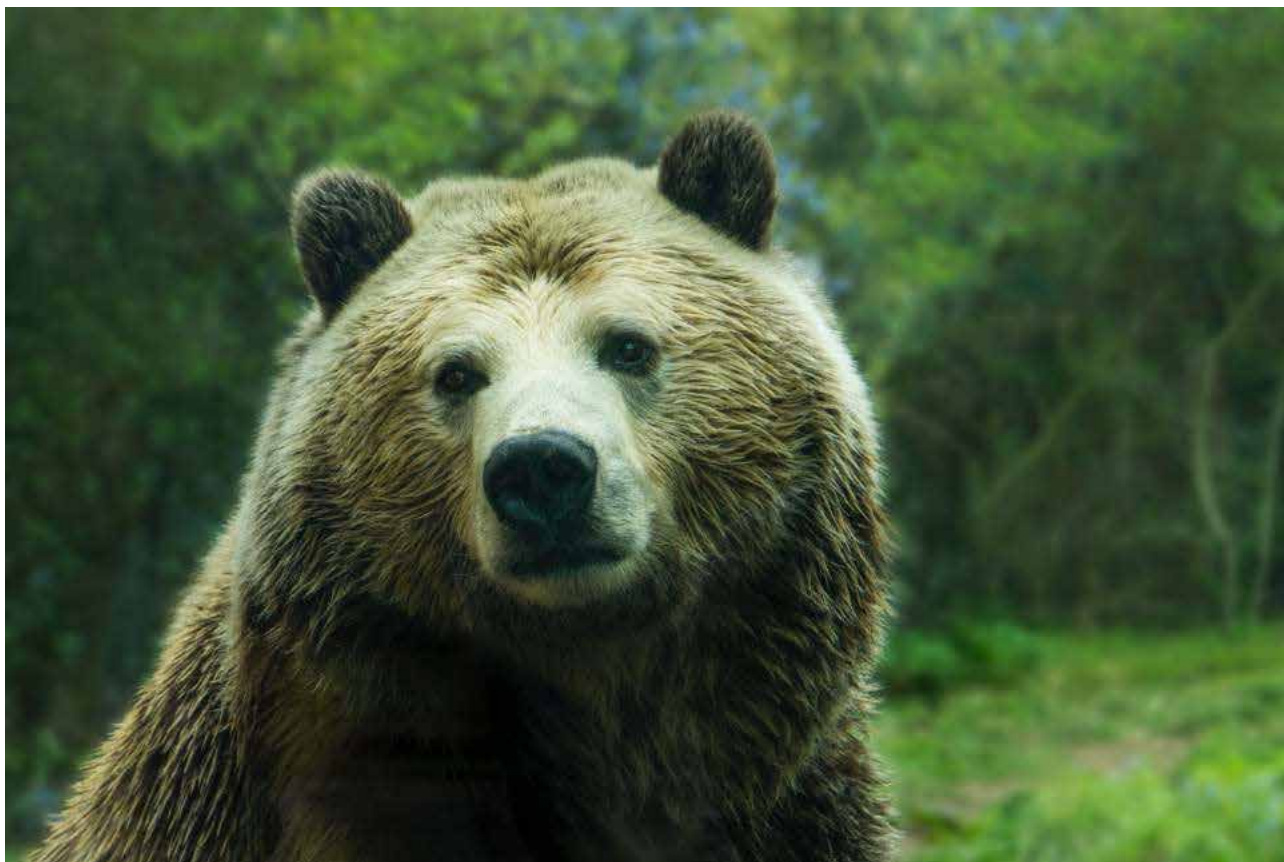
Tegelikult on täiesti ebaoluline, mis ulatuses täpselt loomad valu tunnevad. Me kõik tunneme valu erineval määral ja mõnel inimesel on kõrgem valulävi kui teistel, aga see ei õigusta teisele inimesele tarbetu valu tekitamist.

Ei loe, mis kogemused sul valuga on, vaid see, et sa oled võimeline kogema tunnet, mida sa kogeda ei taha. Sama kehtib loomade puhul, ning asjaolu, et nad on võimelised valu tundma, tähendab, et neil on olemas eelistus seda vältida ja on vaikumisi meie moraalne kohustus tagada, et meie tegevus loomadele ilmaaegu valu ei põhjusta.

SEE ON TOIDUAHEL

Looduses olevad toiduahelad on äärmiselt olulised ja nad sümboliseerivad midagi, mis on osa looduse loomulikust korraldusest ja eksisteerib meie ökosüsteemis. Nad aitavad säilitada terveid loomapopulatsioone ja tagavad loomuliku ökoloogilise tasakaalu.

See, mida teeme loomadega, kui neid selektiivselt aretame, kunstlikult seemendame, sandistame ja põllumajanduslikult ülal peame vahetult enne, kui me nendega veoautodes tapamajja sõidame, kus me nad pea alaspidi riputame, neid tapame ja veres tühjaks laseme, on looduse loomulikust korraldusest kaugel ja ei sarnane mitte millelegi, mis toiduahela moodi välja näeks.

Toiduahel, mille endale loonud oleme, on inimeste poolt konstrueeritud selleks, et mugavalt õigustada tervenisti ebavajalikku tegu - see ignoreerib üksteisest sõltuva elu võrgustiku keerukust, mis meie ökosüsteemi moodustab. See on „kõik looduslik on hea ja mittelooduslik halb“ väärarusaam, mis eirab meie võimet võtta vastu moraalseid otsuseid ja väidab selle asemel, et meie teod on meile bioloogilise determinismi poolt täiesti ette määratud.

Me tapame igal aastal triljoneid loomi selle illusiooni ja kaitseargumendi varjus, et me oleme osa loodusest. Usume, et kuna me oleme ennast asetanud hierarhilise süsteemi tippu, on meil õigus ära kasutada iga eluvormi, mis meist madalamal asub. Iga jõledus inimajaloos, mis kunagi aset on leidnud, on korda saadetud isehakanud võimu illusiooni katte all.

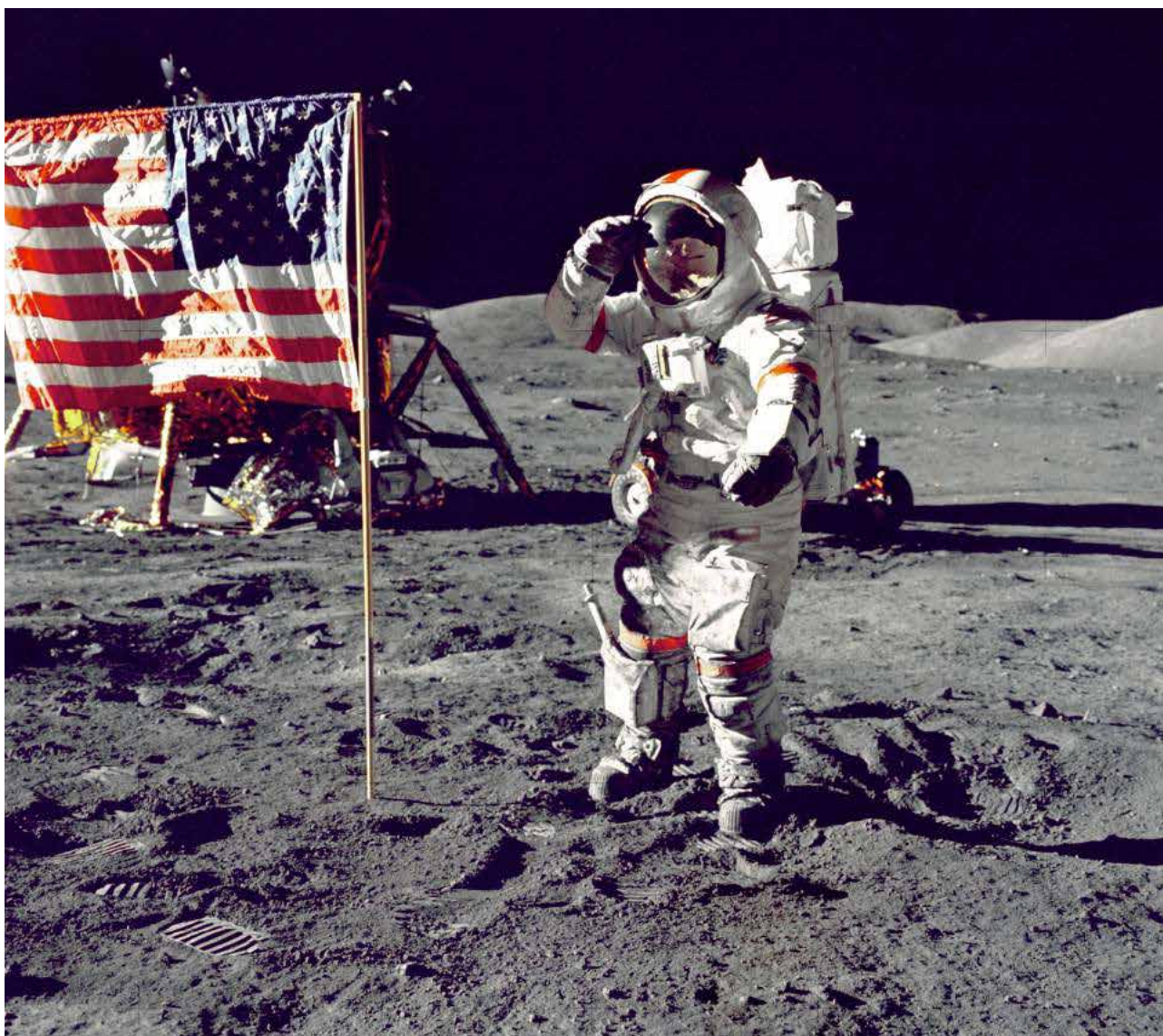
Toiduahela ettekääne kasutab „tugevama õiguse“ mõtteviisi, millega inimesed usuvad, et kuna meil on füüsiline võime teisi orjastada ja ära kasutada, siis on meil moraalne õigustus niimoodi teha.

Ometigi tähendab võimupositsioonil olemine, et meil on vastutus kaitsetute eest hoolt kanda ja moraalne kohustus hoolida ja hea seista nende eest, kes on meist nõrgemad või vähem võimekad. Toiduahelad eksisteerivad looduses, sest nad peavad eksisteerima. Kiskja peab tapma selleks, et ellu jääda. Meie aga ei pea kedagi tapma selleks, et elada, mis tähendab, et me ei pea oma domineerimist teiste tapmiseks kasutama. Õigupoolest saame me oma võimu kasutada teiste eest hoolitsemiseks ja parema maailma loomiseks.

Inimesed on moraalsed toimijad, mis tähendab, et me oleme võimelised tegema otsuseid vastavalt arusaamale, mis on õige või väär ja kõige olulisem on, et meid võib vastutusele võtta nende tegude eest, mis me korda saadame. Moraalse toimija staatus määratleb, et kui me oleme olukorras, kus meil on võimalik valida tarbetuid kannatusi mitte põhjustada, siis saab ja peaks meid vastutusele võtma, kui me aktiivselt valime tarbetute kannatuste põhjustamise.

ME OLEME INTELLIGENTSEMAD

Meie kui liik oleme väga uhked oma intelligentsi üle ning oleme korda saatnud tõeliselt uskumatuid saavutusi. Kahjuks võib idee, mille kohaselt intelligentsus määrab elu hinna, saada põhiliseks liikumapanevaks jõuks, millega õigustada loomade kasvatamist ja tapmist.

See idee toob endaga kohe kaasa terve hulga probleeme.

Alustuseks on sead demonstreerinud suuremat intelligentsust kui koerad²¹, nii et kas me ei peaks sigade asemel hoopis koeri sööma? Pealegi on loomad, keda me sööme - lehmad, lambad, kanad jne - tavalises mõistes intelligentsemad kui paljud teised meiega koos siin planeedil eksisteerivad loomad, nii et kui me sööks loomi vastavalt nende intelligentsusele, sööksime me nende asemel putukaid.

Kui me sööme konkreetseid loomi vastavalt nende intelligentsile, siis peaksime me sööma kõige vähem intelligentseid liike, milleks on tegelikult taimed. Taimed on kõige vähem intelligentsed liigid, mis eksisteerivad, sest neil puuduvad loomadel olevad kognitiivsed võimed, mis tähendab, et kui me tõepoolest usume ettekäänat, et intelligents määrab kellegi elu väärtuse, siis peaksime me niikuinii veganid olema.

Ma kasutasin ennist väljendit „tavalises mõistes“, sest üks teisi probleemkohti selle ettekäändega on see, et intelligentsus on suuresti subjektiivne. Einstein on suurepäraselt öelnud: „Kui hinnata kala tema võime järgi ronida puu otsa, siis ta elab kogu oma elu uskudes, et ta on rumal.“

Mida täpselt on intelligentsil pistmist kellegi elu väärtusega? Liigina võtab enamus meist endale au teiste saavutuste eest. Mõnikord väidavad inimesed: „Teised loomad ei ole kunagi kosmoselaevu ehitanud ja kosmoses käinud“, mille peale ma küsin: „Kas sina oled kunagi kosmoselaeva ehitanud ja kosmoses käinud?“. Mõni inimene võib öelda „Aga me oleme sümfooniaid kirjutanud“, mille peale ma küsin: „**Kas sina oled kunagi sümfoonia kirjutanud?**“.

Kui keegi toob esile intelligentsuse argumendi, siis küsi neilt:

„Kas intelligentsus määrab kellegi elu väärtuse?“;

„Kas sinu elu on väärt rohkem kui õpiraskustega inimese elu?“;

²¹ https://www.wellbeingintlstudiesrepository.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=acwp_asie

„Kui intelligentne olemine tähendab, et sul on õigus teiste üle valitseda, siis kas see tähendab, et igaüks, kellel on kõrgem IQ, võib meelevaldselt ükskõik mida teha kellelegi madalama IQ-ga?“;

„Sead on demonstreerinud suuremat intelligentsust kui koerad. Kas see asjaolu tähendab, et me peaks lõpetama sigade söömise ja koeri sööma hakkama?“.

Ma arvan, et on vajalik lisada, et vaatamata kogu meie intelligentsusele ja tehnoloogilistele saavutustele saadame me korda kõikidest teistest liikidest vähem intelligentseid tegusid. Me oleme ainus liik, mis hävitab meie planeeti - ainsat kodu, mis meil on. Me hävitame vihmametsasid ja ookeane hirmuärataval kiirusel ja teeme niivõrd vähe, et kaitsta isegi meie enda liigi tulevikku.

Kui vaadata meie tegusid, siis võib kurbusega järeldada, et need ei peegelda intelligentse liigi tegutsemist.

LOOMADELE ELU ANDES TEEME NEILE TEENE

Rääkides „eluskarja“ loomadest, siis kipuvad inimesed väitma, et „ilma meieta poleks nende loomadele kunagi elu antud ja nad peaks seetõttu meile tänulikud olema.“ Alustame sellest, et kohaldame sama loogikat inimestele. Kui laps sünnib vägivaldsesse perekonda, kus teda regulaarselt pekstakse, talle süüa ei anta ja kus ta lõpuks selle väärkohtlemise käes sureb, siis kas mõtleksime „no vähemalt andsid selle lapse vanemad talle võimaluse elu kogeda“?

Või näiteks Süüria laps, kes on ainult vägivalda ja hirmu kogenud. Ta näeb pealt, kuidas ta perekond sõjas tapetakse ja ühineb teiste pagulastega, kes võtavad ette ohtliku paadiretke Euroopasse, et sõja eest põgeneda üritada.

See paat upub ookeanis ja ka laps upub hirmunult ja mõistmata, miks tema eksistents nii kohutav on. Kas see laps peaks olema tänulik asjaolu eest, et tal on olnud võimalus eksisteerida? Kas meie ise oleks tänulikud?

Kuidas on aga mitteinimloomadega? Kui ma aretan koeri ja siis neid sandistan, väärkohtlen ja tapan, siis kas ma olen hea inimene, kuna andsin neile võimaluse elu kogeda?

Kui ma aretan kasse ja siis nad metallkasti lukustan, kust nad põgeneda ei saa, mitte kunagi neid välja värsket õhu kätte ei lase, ja siis nad pea alaspidi üles poon ja nende kõrid läbi lõikan (nagu me teeme miljardite kanadega), kas olen siis moraalselt õiglane inimene, sest ilma minuta poleks need kassid kunagi elus olnudki?

Küsi neid küsimusi. Pane loomad, keda me armastame, nende loomade asemele, keda me sööme, ja küsi, kas me oleme endiselt head inimesed, et andsime neile võimaluse elu kogeda?

Minu jaoks on see ettekääne päris häiriv, sest see tõepoolest ilmestab, kuidas me ühiskonnana ei käsitle loomi kui ohvreid. Nad ei ole isegi mitte ohvri silti väärt, nad peaks selle asemel hoopis tänulikud olema.

Kõige lihtsam ja ilmselgem viis, kuidas järeldada, kas see on hea argument, on rakendada empaatiat. Selleks, et tõepoolest aru saada, kas see niinimetatud „elu“, mida me loomadele anname, on mingi suur teene, tarvitseb meil vaid ennast nende loomade kohale asetada.

Näiteks antakse sulle võimalus eksisteerida, aga selle eest võetakse sind su ema käest ära; kui oled naissoost, siis tiinestatakse sind korduvalt sunniviisiliselt ja iga kord, kui sa sünnitad, võetakse sinu lapsed su käest ära. Sa kannatad järeleandmatu valu käes, su kehas on piinavad põletikud ja sind väärkoheldakse inimeste poolt, kes sind vangistuses hoiavad.

Kui oled lõpuks liiga nõrk, et jätkata, varised sa kokku enne, kui sind su surma lohistatakse. Sind riputatakse pea alaspidi, su kõri lõigatakse läbi ja sa veritsed surnuks. Kas me aktsepteeriks sellist elu? Kas me oleksime tänulikud ja lausuksime „Aitäh, kui lahke teist. Kui ei oleks sind, poleks mulle kunagi selline suurepärase võimalus osaks saanud!“?

Elu, mida me nendele loomadele peale sunnime, saab vaevu eluks nimetada - loomade silmis on nad põrgus. Neil ei ole midagi, mille eest tänulik olla. Me viime nendele süütute olendite peal läbi kõige õelamaid ja ettekujutamatu õudseid tegusid. Me kohtleme neid kui asju, mille üle meil on võim; me nuhtleme neid sõnuseletamatu vägivallega, kuid meil jätkub jultumust, et öelda, et nad peaks olema tänulikud elu eest, mis me neile andnud oleme.

Küsi seda ettekäänat kasutava inimese käest: **„Kas arvad, et võiksid minna tapamajja ja loomale, kes just tapmisele läheb, silma vaadata ning talle öelda, et ta peaks sind oma elu eest tänama?“**.

KAS ME EI VÕIKS LIHTSALT LOOMADE ELAMISTINGIMUSI PARANDADA?

Enamik loomsete toodete tarbijatest väidavad, et nad hoolivad loomade heaolust ja isegi nõustuvad, et viis, kuidas me loomi kasvatame ja tapame, on julm. See on osaliselt põhjus, miks inimesed otsustavad maksta rohkem vabakasvatusest tulnud munade ja looduslikult puhaste loomsete toodete eest. Ma käitusin ise samamoodi enne, kui olin vegan. Ma ostsin alati vabakasvatusest pärit mune, sest ma uskusin, et need kanad olid elanud õnneliku ja rahulolevat elu. Õieti on nii, et kui inimesed ütlevad sulle, et ostavad tooteid vabakasvatusest või eelistavad tooteid, mis on kõrge heaoluga märgistatud, on see argument, mida saame enda kasuks pöörata, sest see näitab, et see inimene on loomade suhtes kaastundlik.

Aga vaatame, kas „humaanne“, „kõrge heaoluga“, „RSPCA (Royal Society for Prevention of Cruelty to Animals - Kuninglik loomade julma kohtlemise ennetamise ühing - toim. märkus) poolt heaks kiidetud“, „kohalik“, „mahe ja looduslikult puhas“ väited õigustavad moraalselt loomade ekspluateerimist ja tapmist.

Kui võtta munev kana puurist välja ja panna ta vaba liikumisega ülerahvastatud lauta, siis abistab see kana sama palju kui uputamise ja piinatavale vangile pea alla padi anda ja teda siis „humaanselt piinatud vangiks“ nimetada.

Jeffrey Dahmer oli sarimõrvar, kes oma ohvreid enne nende tapmist uimastas, nii et tegelikult ei olnud tema poolt tapetud inimesed teadlikud, et nad surevad, nad ei kannatanud ja nad ei tundnud valu (kus me küll neid väiteid varem kuulnud oleme?) - kas see tähendab, et ta oli humaanne sarimõrvar? Kas ta oli eetiline tapja, kes arvestas heaoluga?

Reaalsus on see, et pole oluline, millise kohtlemise osaliseks loomad saavad. Kui nende saatuseks on niikuinii tapetuks, ekspluateerituks ja ära kasutatavaks saamine, siis pole olemas humaanset viisi, kuidas neid kasutada. Ainus humaanne tapmismeetod on mitte tappa. Ainsad õnnelikud kanad on kanad, kes saavad elada vaba elu - tõeliselt vaba ja mitte ainult „vabapidamisel“, mis tähistab mingit ala.

Humaanne tapmine on oksüümoron ja pole olemast sellist asja nagu kõrge heaoluga mõrv või õnnelik ekspluatatsioon. Muidugi on olemas argument, et loomade kohtlemise parandamine on parem kui asjade vanaviisi jätkamine. Tõepoolest oleks „parem“, kui sead ei veedaks kuus kuud oma eludest tiinusekastides, kus neil ei ole võimalik isegi mitte ümber keerata. Sellest hoolimata, lisaks loomade õiguste kaitsjatena heaoluküsimuste rõhutamisele, peame me püüdlema loomade **kasutamise** lõpetamise poole.

Loomade heaolu puudutav märgistamine kergendab koormat tarbijate südametunnistusel, tugevdab arusaama, et on olemas eetiline viis, kuidas looma ekspluateerida, ning lubab tarbijal osta toodet tagamõttega, et seda tehes võimaldavad nad loomal elada õnneliku elu.

See on põhjus, miks on oluline mitte levitada ettekujutusi heaolust, sest see on ebaõiglane loomade vastu, kes ikka veel kannatavad. Pealegi pole olemas õiget viisi teha valesid asju.

Kui keegi mainib vabakasvatuse munasid või midagi sellelaadset, siis vasta umbes nii: „**Vabakasvatusest pärit munade ostmine näitab, et hoolid loomadest ja see on hea! Ma toimisin ise samamoodi, aga siis uurisin ma rohkem ja kahjuks on „vabakasvatus“ ainult turundusmürgistus, kuna kanasid kasvatatakse hiiglaslikes lautades, kus suurel enamusel neist pole võimalik pääseda värske õhu ja päikesevalguse kätte. Lisaks ikkagi tapetakse isased tibud elusalt selleks ette nähtud masinates ja lõpuks tapetakse ka kanad.**”.

Vabapidamine on munatööstuse petlik püüe kliente uskuma ahvatleda, et nende tooted on eetilised ja moraalselt õigustatumad kui puurimunad, ja nii tehes saavad nad oma toote eest rohkem raha küsida. **Kõrge heaolu** on pettus, mis paneb inimesed uskuma, et loom elas õnnelikku ja head elu. Kuid pole oluline, mis silt on toote peal - see loom suri ikkagi selles samas tapamajas, kus kasutati neid samu meetodeid, mida kõigi teiste riivulitel olevate loomade puhul. Küsi selle kohta oma vestluskaaslase käest: „**Kas loomad, kes on kasvanud kohalikes farmides, viiakse erinevatesse tapamajadesse või tapetakse nad samamoodi nagu vabrikukasvatusest tulnud loomad?**”.

Asi on selles, et pole oluline, kui hea elu loomal on, sest sel hetkel, kui me ekspuuteerime neid selle pärast, mis õigusega neile kuulub, ja lõpuks nad tapamajja viime, on tegemist kuritarvitamisega. Loomad ei taha suuremaid puure või lahedamaid lautasid, nad ei hooli, kas nad on rohusöödal või orgaanilised. Nad ei taha olla RSPCA poolt heaks kiidetud või Punase Traktori (Red Tractor, UK toidustandard - toim. märkus) märgistusega, sest need sildid on meile kui tarbijatele, et kergendada koormat meie südametunnistusel.

Kõik, mida loomad tahavad, on see, et me laiendaks neile moraalseid kaalutlusi, mida nad väärivad. Nad ei taha olla vabakasvatuses või 4 kuni 6 kuud aastast vabalt karjatatud.

Nad tahavad olla oma elu elamises täielikult vabad ilma, et peaks kartma inimeste poolt põhjustatud valu, kannatusi ja ekspluateerimist.

Mulle tundub alati imelikuna, et kui inimesed korraldavad ja osalevad kampaaniates, mis on Yulinis koerte söömise vastu, ei argumenteeri nad, et koeri peaks pidama suuremates puurides või vabakasvatuses. Mitte keegi ei palu, et neid koeri peaks tapma humaanselt. Me nõuame, et Yulini festival keelustataks. Me ei väidaks kunagi, et RSPCA poolt heaks kiidetud koeralihast praelõik või Punase Traktori märgistusega puudlihakkliha oleks vastuvõetavad.

Sihipäraselt eksitav terminoloogia, mis on loomsete toodete pakenditele trükitud, ei vasta tõe, eriti kui seda võrrelda looma kohtlemisega, keda ekspluateeriti, mõrvati ja hoolikalt pakendati. Ikka selleks, et me kui tarbijad looma ilma süütunde ja süüdiolkuta süüa saaksime. Leian, et nende punktide esile toomine on ülioluline kõigile, kes ütlevad, et me peaksime pidamistingimusi parandama või väidavad, et nad ostavad loomseid tooteid õnnelikust farmidest või humaansetest tapamajadest.

Sa võid alati vestluspartneri käest küsida: **„Kas meil on võimalik looma humaanselt tappa?“**.

Kui inimene usub, et on olemas humaanne viis looma tapmiseks, siis tuleta talle meelde, et sõna humaanne tähendab „kaastunde ja heatahtlikkuse omamist või demonstreerimist“ ja siis sõnasta küsimus ümber ja päri: **„Kuidas võtta kaastundlikult, heatahtlikult või humaanselt elu loomalt, kes ei taha ebavajalikul põhjusel surra?“**.

Nüüd aga, vaatame loomade heaolu parandamist majanduslikust vaatenurgast. Kui inimesi koheldakse korporatsioonide ja suurärude poolt kui kaupa, siis kuidas on usutav, et loomi koheldakse sündsalt ja austusega? Nagu oleme juba nentunud, siis kui me kasutame loomi omakasu silmas pidades, ei kohtle me neid automaatselt austuse ja sündsusega.

Korporatsioonid ei investeerid heaolustandardite märkimisväärsesse parandamisse. Õigupoolest tähendavad madalad heaolustandardid nendele ettevõtetele kõrgemaid kasumimäärasid. Heaolustandardite eksponentsiaalne tõstmine tähendaks seda, et loomsete toodete hinnad tõuseks ja tarbija peaks selle kinni maksma. Enamus inimesi ei ole aga võimelised tasuma kallimate toidukorvide eest ja paljud ei teeks seda, kui nad just ei pea. Lisaks sellele, kui me ka liiguksime „idülliliste“ perefarmide süsteemi poole, kus on „rohusöödal“ ja „vabapidamisel“ loomad, poleks see lihtsalt keskkonnasäästlik ja jätkusuutlik, et rahuldada maailma loomsete toodete nõudlust. Meie planeedil lihtsalt pole piisavalt ruumi.

Samuti tähendaks see, et loomsed tooted oleks kättesaadavad vaid jõukatele, mis teeks nendest luksus- ja väga nõutud kauba. See on oma olemuslikult klassipõhiselt diskrimineeriv, sest loob maailma, kus rikkad on võimelised ostma tooteid, mida enamus ühiskonnast ei saa ja see viib meid tagasi aega, kus loomade söömine oli märk majanduslikust domineerimisest.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et isegi kui meil õnnestuks kuidagi vabrikupidamisel loomade heaolustandardeid märkimisväärselt parandada, mis iganes paradoks see ka ei oleks, ei õigustaks see ikkagi loomsete toodete tarbimise jätkamist.

MORAALSUS ON SUBJEKTIIVNE

Enne, kui minust sai vegan, ei kuulnud ma kunagi fraasi „aga moraalsus on subjektiivne“, kui jutuks on sotsiaalse õigluse küsimused, kuid praegu kuulen seda loomadega seoses päris tihti. Kui moraalsus oleks tõepoolest subjektiivne, siis puuduks absoluutselt igasugune vajadus kohtusüsteemiks või vanglateks, poleks olemas sellist asja nagu „hea“ ja „halb“, sest igasugune käitumine oleks aktsepteeritav.

See on tõepoolest viis, kuidas saad argumenteerida „moraalsus on subjektiivne“ argumendi vastu - lihtsalt väites, et kui me päriselt elaksime selle filosoofia kohaselt, siis oleks mõrv, vägistamine, süütamine, vargus jne vaikimisi täiesti moraalsed ja vastuvõetavad. Küsi vestluskaaslase käest: „**Kui sa usud, et moraalsus on subjektiivne, kas see teeks aktsepteeritavaks näiteks oma partneri tapmise?**“.

Samuti võid küsida: „**Kasutades seda moraalsus on subjektiivne argumenti, kas siis on aktsepteeritav, kui ma peksan ja tapan koera?**”.

Soovi korral võid isegi küsida: „**Kui sa usud, et moraalsus on subjektiivne, siis kas oleks õigustatav, kui keegi sinu tapaks?**”.

Tarbetu mõrv on ebamoraalne. Kellegi kuritarvitamine on ebamoraalne. Ükskõik kellele tahtlikult ilma ühegi põhjusega valu või kannatuste põhjustamine on ebamoraalne.

Me teame seda kõike, sest meis kõigis eksisteerib arusaam sellest, mis on õige ja mis on vale. Teatavad tingimused võivad meid pimestada, aga piisab, kui asetame ennast ohvri olukorda, et aru saada, miks teisele liiga tegemist ei ole võimalik moraalselt õigustada.

Millele moraalsus tegelikult taandub, on ohvri teadvustamine. Moraalne tegevus peaks olema defineeritud läbi selle, kas mingil tegevusel on ilmaaegu kannatav ohver. Ma usun, et moraalset küsimusi saab lahendada lihtsalt küsides „**Kas ma tahan, et seda tehtaks mulle? Kui ei, siis mis õigus on mul seda teha teisele?**”.

H. L. Mencken ütles: „Moraalsus on see, kui teed käsust hoolimata seda, mis on õige. Kuulekus on see, kui teed, mida kästakse hoolimata sellest, kas see on õige tegu.”

KÕIKE MÕÕDUKALT

Alustame tervist puudutava argumendiga. Kui inimesed ütlevad „kõike mõõdukalt“ või „natukene juustu või liha on tervislik“, siis vastan ma tavaliselt: „Kui miski on sulle halb, siis on see sulle halb. Ei loe, kas sa tarbid seda palju või vähe, see on ikkagi sulle halb. Sa võid suitsetada ühe suitsu kuus ja see ei põhjustaks vähki või ei tapaks sind, aga see sigarett on sulle ikkagi halb. Samamoodi võid sa üks kord kuus ühe viilu peekonit süüa ja kuigi see sind ei tapaks, on see ikkagi iseenesest sulle halb.“

Siit edasi võid sa jätkata öeldes: „Taimed mitte ainult ei sisalda kasulikke toitaineid ja vitamiine, aga nendega ei tule kaasa kõik need loomsete toodetega seonduvad uskumatult ebatervislikud aspektid nagu kolesterool, hormoonid, antibiootikumid jne.“

Nüüd aga pöörame tähelepanu argumendi eetilistele asjaoludele. Veganlus on ainus sotsiaalse õigluse liikumine, millesse inimesed üritavad sisse tuua ideed mõõdukusest ja vähendamisest esitledes neid kui kui mõistlikke lahendusi. Tegelikult pole oluline, kui palju või kui vähe keegi rõhumissüsteemis osaleb, ohver, kes selle all kannatab, on ikkagi olemas.

Kuigi see võib olla heaks alguspunktiks, siis pole meie poolt tarbitavate loomsete toodete hulga vähendamine moraalselt õigustatav, sest isegi kui me tarbime seda „ainult“ ühe korra nädalas, on olemas ohver, keda see täiesti tarbetutel põhjustel negatiivselt mõjutab - see on just see põhjus, miks piiramine või vähendamine ei ole eetiline kompromiss. Väita, et loomsed tooted mõõdukates kogustes on eetiliselt vastutustundlikud, valideerib ideed, et loomade kasutamine on normaalne ja moraalselt vastuvõetav.

Vaatleme seda aga reaalsest seisukohast: inimeste, keda ma tean „kõike mõõdukalt“ argumenti kasutavat, dieet koosneb tavaliselt lehmapiimast nende hommikuhelvestel ja -kohvis, millele järgneb singi-juustu võileib või midagi sarnast lõunasöögiks, ja arvatavasti veel üks lehmapiimaga kohv päeva jooksul.

Õhtusöögiks on lehma liha või kana liha või sea liha või kala liha koos juurviljade ja tärklisega ühes või teises formaadis. Sellele järgneb loomsest piimast tehtud magustoit, rääkimata suupistetest, küpsistest ja šokolaadist, mis sisaldavad loomset piima ja muna. Selline toitumine sarnaneb kõigele muule kui mõõdukusele, aga sedaviisi toitub üüratu kogus Ühendatud Kuningriikide inimesi igapäevaselt.

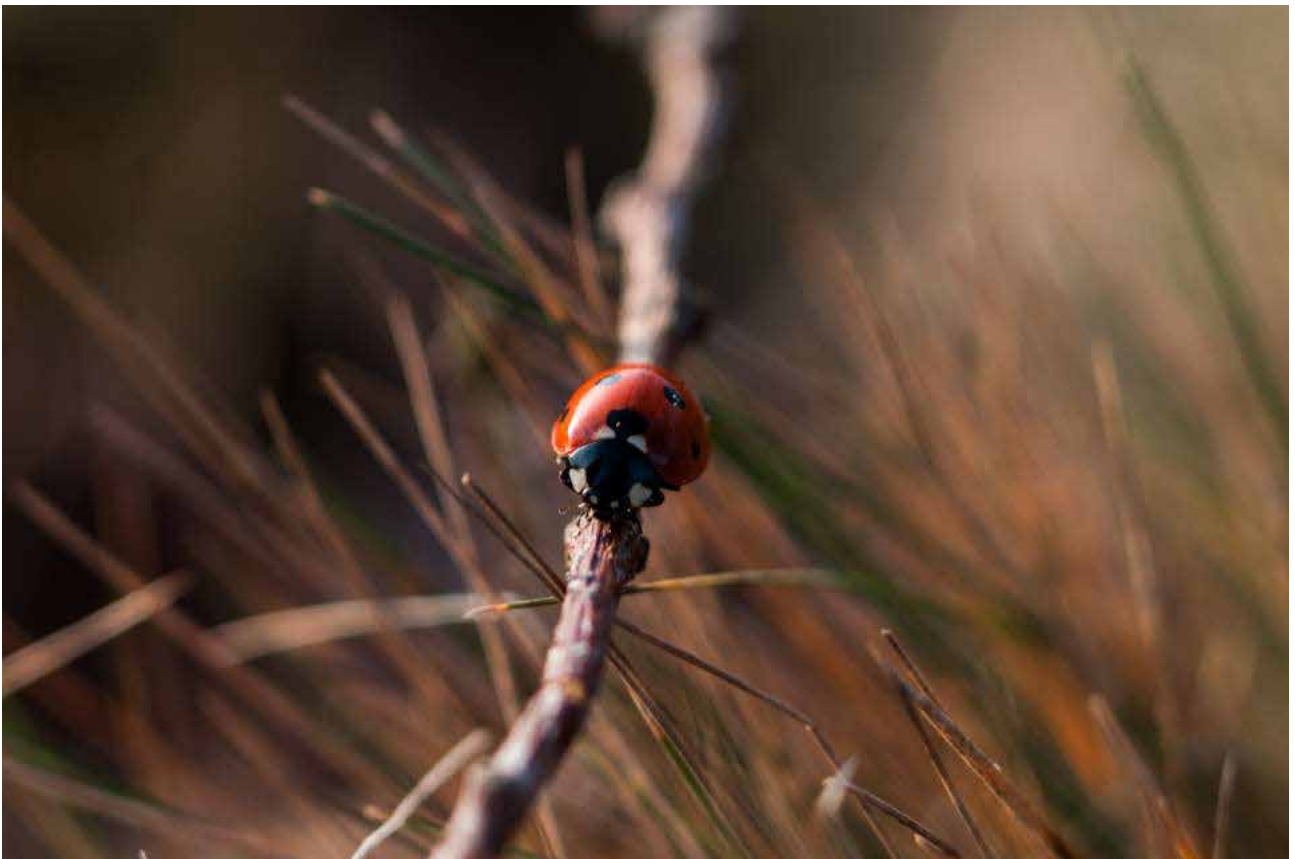
Et tuua see arutelu tagasi mõõdukuse eetilise poole juurde, siis mõrvatakse loomi ikkagi õigustamatutel põhjustel. Loom, keda tapamajas tapetakse, pole tänulik, et inimene, kes hiljem tema liha tarbib, usub, et teeb seda mõõdukalt. See loom on siiski surnud, tema elu on ikkagi läbi ja mitte ükski kogus mõõdukust seda ei muuda.

Kui vestled kellegagi ja nad üritavad loomade söömist moraalselt õigustada argumendiga, et nad teevad seda mõõdukalt või väidavad, et nad on oma tarbimist vähendanud, küsi neilt, miks. Kui nad mainivad, et on teinud seda eetilistel või keskkondlikel põhjustel, siis on minu arvates oluline välja tuua, milline suurepärane esimene samm see on. Proovi öelda midagi sellist: „**On väga hea, et oled oma loomsete toodete tarbimist eetilistel põhjustel vähendanud, kuid kas oled mõelnud, et isegi kui sa ei tarbi nii palju kui sa varem seda tegid, maksad sa ikkagi selle eest, et loomi tapetakse?**”.

Samuti meeldib mulle küsida nii: „**Mida läheks vaja selleks, et astuksid esimese sammu täiesti veganiks hakkamise poole?**”.

EI OLE VÕIMALIK OLLA 100% VEGAN

Leian, et kõikidest ettekäänetest, mida veganluse vastu kasutada, on see tegelikult üks väga oluline ja millest kõik veganid peaks teadlikud olema. On absoluutselt tõsi, et maailmas on peaaegu võimatu 100% vegan olla. Näiteks põhjustab põllukultuuride tootmine ja koristus lehetäide, tõukude, koide, usside, kärbeste, ritsikate ja isegi lindude ja näriliste surma. Kus see argument aga koost laguneb, on see, et seda esitletakse kui väidet, et kui sa ei saa olla 100% vegan, siis pole üldse mõtet üritadagi, või veelgi täpsemalt: kuna loomad mõnikord põllukultuure viljeledes surevad, siis on aktsepteeritav, et me sihilikult loomi aretame, kasvatame ja tapame.

Millele see argument tõeliselt taandub, on kavatsus. Kui me ostame loomseid tooteid, siis maksame me tahtlikult selle eest, et keegi looma eksploateerib ja tapab; kui me ostame taimi, siis me seda ei tee.

Kui keegi juhib autot ja kogemata koerale otsa sõidab, ei ole see sama kui ta eesmärgikindlalt koera järel sõidab kuni ta koera alla ajab. Argumendi „loomade tapmise eest maksamine on moraalselt õigustatud, kuna mõnikord loomad surevad põllukultuure tootes“ taga peituv loogika väidab, et moraalsest seisukohast on kogemata koerale otsa sõitmine sama kui nimelt otsa sõitmine, sest see ei ole kavatsuslik. Samuti väidab see, et kuna mõnikord saavad loomad autoõnnetustest kogemata surma, on aktsepteeritav neid sihiteadlikult alla ajada.

Kui räägid kellegagi, kes seda ettekäänd kasutab, siis küsi neilt **„Kas kogemata koerale otsa sõitmisel ja nimelt koerale otsa sõitmisel on moraalselt mingisugust vahet?“** Kui nad vastavad jaatavalt, siis küsi jätkuks **„Kas selle loogika kohaselt on moraalne vahe sellel, kui loom saab põllukultuuride tootmise käigus õnnetuse läbi surma ja sellel, kui loom sihipäraselt tapamajas tapetakse?“**.

Samuti on oluline märkida, et loomsete toodete tootmisel kasutatakse hulgaliselt rohkem taimi kui neid läheb vaja vegan toodetes, nii et kindlasti maini järgnevat: **„Kui sa hoolid loomadest, kes põllukultuuride kasvatamisel surma saavad, siis peaksid sa vegan olema, sest väga palju rohkem taimi läheb vaja loomsete toodete tootmiseks, mis omakorda tähendab, et palju rohkem loomi tapetakse mitteveganite jaoks taimede kasvatamisel kui seda tehakse veganite jaoks.“**.

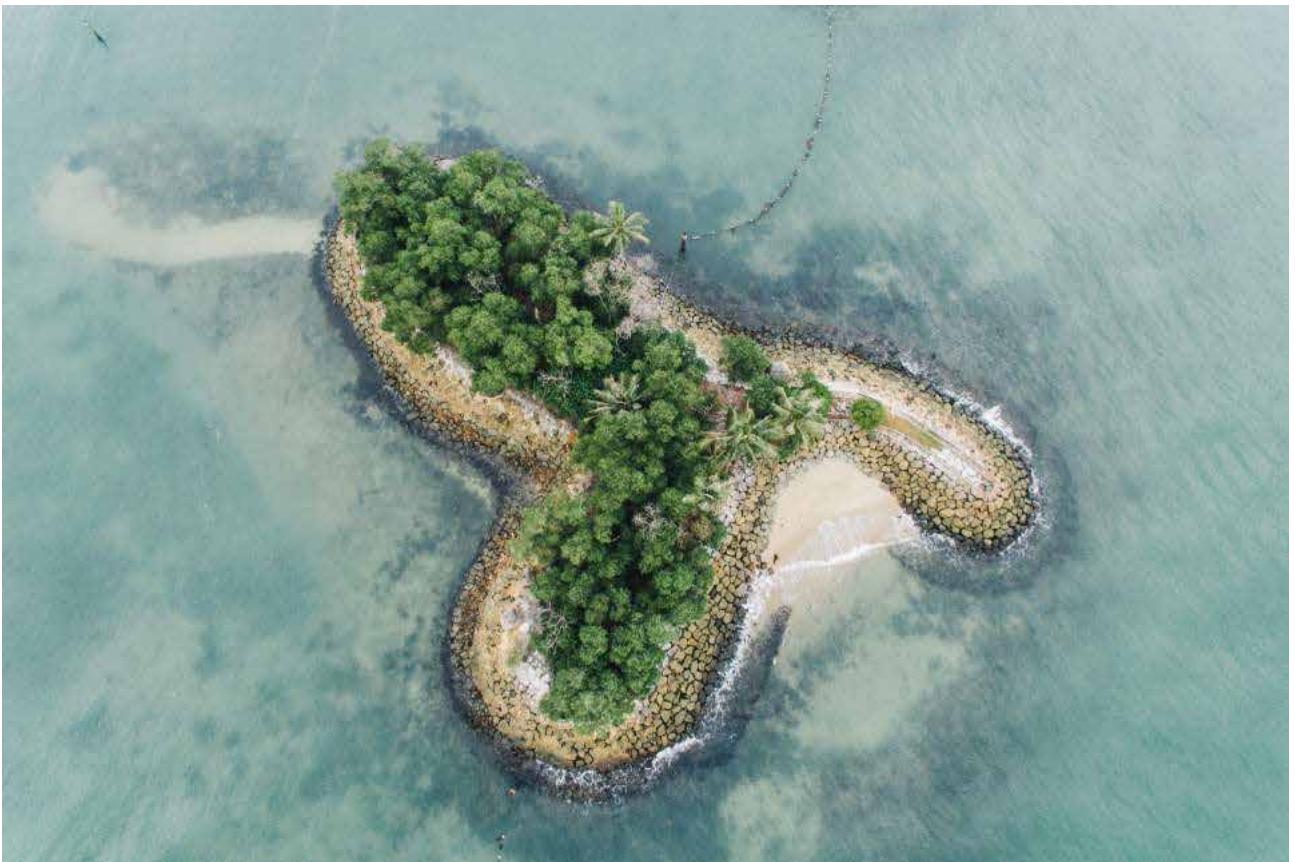
See ettekääne ei arvesta ühet veganluse olulisemat mõtet, et meil ei ole vaja süüa loomi või nende eritisi selleks, et elada, mistõttu me seda ei tee. Põhjus, miks putukad ja väikesed loomad surevad taimede kasvatamise käigus, ei ole see, et me tahame neid süüa, vaid see, et meil on vaja tervisliku elu jaoks taimi süüa.

Lõppeks on veganluse mõtteks loomadele tehtava kahju minimaliseerimine nii palju kui see on võimalik ja teostatav, mitte täiuslik olemises. Ma arvan, et mõnikord üritavad inimesed veganlust portreterida kui püüdlust täiuslikkuse poole, sest siis see paistab see täiesti kättesaamatu, idealistlik ja reaalsusest eemaldunud.

Märge: aastal 2021 avaldasin video, mis lükkab täiel määral ümber „saagikoristussurmade“ argumendi.

AGA KUI SA OLEKSID ABITUNA ÜKSIKUL SAAREL?

Üksiku saare ettekääne on kahtlemata paljude inimeste lemmik ja tänu suure hooga kasvavale veganite arvule, kes ennast selle saare peal leiavad, on seal kuuldavasti nüüd üks väga edukas falafeli ja hummuse rändkohvik.

See ettekääne üritab veganluses silmakirjalikkuse illusiooni luua. Inimesed, kes seda ettekäänet kasutavad, tahavad jõuda järeldusele, et elu ja surma olukorras peaks isegi vegan oma elu looma elust väärtuslikumaks ja seetõttu on nende endi loomsete toodete tarbimise jätkamine õigustatud.

Ilmselgelt on nii, et kui keegi on üksikul saarel hädas, on ta siis vegan või mitte, otsiks ta kõigepealt puu- ja juurvilju ning kui saarel uitaks ringi loomi, mida oleks võimalik tappa, siis oleks seal ka taimestikku, mida me süüa võiks.

Olgem ausad, kui keegi juhuslikult üksikul saarel hätta satuks, siis oleks tema ellujäämisvõimalused uskumatult väikesed. Isegi kui saarel oleks üks loom, siis enamus meist ei oskaks teda tappa, nülvida ja küpsetada - sellel põhjusel hakkaksin ma loomaga hoopis sõbraks. Niimoodi oleks mul vähemalt sõprussuhe ja keegi, kellega aega veeta ajal, mil ma suren aeglast surma nälja ja puhta joogivee puuduse tõttu.

Kui nüüd tõsiselt rääkida, siis ei saa mitte keegi ette arvata, mida nad teeksid ellujäämisolukorras ning on dokumenteeritud olukordi, kus inimesed on üksteist söönud selleks, et ellu jääda. Kõige tähtsam on, et asjaolu, et inimesed on ellu jäämiseks teisi inimesi söönud, ei tähenda, et tavaelus oleks moraalne üksteist tappa ja süüa.

Üksiku saare ettekäände ümberlökkamisel ongi see peamine, sest isegi kui vegan elu ja surma olukorras looma tapaks ja ära sööks, ei oleks see igapäevaelus loomade söömise moraalseks õigustuseks.

Reaalsuses ei ole me üksikul saarel hüljatud ja seetõttu puudub meil vajadus loomi tappa ja süüa. Me elame hoopis ühiskonnas, kus meid ümbritseb rikkalik valik vegantoitu.

Luues keskkonna või olukorra, kus kõik valikud ja võimalused on ebameeldivad, leiavad inimesed, kes seda ettekäänat kasutavad, lohutust asjaolule, et nende toitumine põhjustab teisele elusolendile tarbetuid ja õigustamatuid kannatusi.

Üksiku saare ettekääne on moodus, millega luuakse piisavalt heade moraalsete valikuteta ekstreemne olukord, et jällegi kinnitada müüti, et meil on ellujäämiseks loomi vaja, et siis selline üksikul saarel vastuvõetav käitumine igapäevaühiskonda üle kanda.

Sisuliselt taandub kõik sellele, et keegi meist pole hädaline üksikul saarel, nii et see ettekääne on täiesti tarbetu ning puudub moraalne korrelatsioon elu ja surma olukorras vajaduspõhise looma tapmise ja sensoorse naudingu pärast looma tapmise vahel.

KAS TAIMETOITLASEKS OLEMISEST EI PIISA?

Taimetoitlasena arvasin kindlalt, et olin lõpetanud toidulaual olevate loomade mõrvamise toetamise ja et mul puudus vajadus veganiks hakata. Õigupoolest arvasin, et veganid olid imelikud ja äärmuslikud.

Selle ettekäände probleemiks on, et kuigi enamused taimetoitlasi väldivad loomade liha eetilistel põhjustel, pole paljud kahjuks üldse teadlikud nendest õudustest, mis saadetakse korda piima- ja munaloomadega ning nad ei ole kursis loomade ekspluateerimise täie ulatusega. Tean, et mina kohe kindlasti ei olnud.

Hakkasin taimetoitlaseks uskudes, et loomad ei peaks toidu pärast surema, aga jõudsin sellele järeldusele ilma, et oleks üldse tapmise ja loomade kohtlemise kohta uurimustööd teinud. Ma polnud vaadanud ühtegi kaadrit tapamajadest ja ei tundnud selleks vajadust, sest omameelest ma ei panustanud sellesse vägivallasüsteemi.

Nagu paljudel teistelgi, oli mul illusioon, et vabapidamise munad on eetilised ja et piimalehmade kohtlemine toimub humaanselt. Ma ei mõelnud kunagi, et emased lehmad peavad sünnitama selleks, et piima toota, ja see tõepoolest demonstreerib piimatööstuse mõjuvõimu ja propagandat, mida nad meile söödavad. Mäletan, et mõtlesin endamisi, et mul tõepoolest puudub vajadus veganiks hakata. Ma eksisin rängalt.

Taimetoitlastena panustame me ikkagi loomade tarbetusse piinamise, väärkohtlemisse ja tapmisesse. Taimetoitlaseks olemisest lihtsalt ei piisa.

Munatööstuses on isased tibud kasutuks kõrvalproduktiks ja neid ei ole tööstusele vaja. Seetõttu visatakse nad tuhandete kaupa kohe pärast koorumist tööstuslikesse hakkmasinatesse, kus nad tükkideks jahvatatakse, või siis gaasitatakse nad surnuks. Tegemist on vastsündinud beebidega ja nende esimene ja ainus elukogemus on tapetuks saamine. Mõtles selle segaduse ja hirmu peale, mida need tibud tunnevad, kui nad kalgilt lintkonveierile visatakse ja jahvatajasse või neid surnuks gaasitavasse masinasse lükatakse.

On väga oluline toonitada, et kõik isased tibud tapetakse sõltumata sellest, millisest munatootmissüsteemist me parasjagu räägime. See juhtub puuridega, vabakasvatusega ja mahetootmisega farmides.

Inimeste munatööstuse kohta informeerimine on kasulik, sest enamasti inimesi lihtsalt ei ole teadlikud. Mulle on öeldud, et ma valetan, sest „selliseid asju lihtsalt ei juhtuks”. On tõepoolest sügavalt häiriv mõelda, et need tööstusharud on meid treeninud selliseid tooteid ostma, mis sest, et niimoodi käitudes maksame me tegevuse eest, mis on vastuolus meie kaasasündinud kaastundega loomade vastu.

Kui sa sel teemal kellegagi vestled, siis ürita öelda midagi sellist: **„Mis sinu arvates munatööstuses isaste tibudega juhtub, võttes arvesse, et nad on erinevast tõust kui lihakanad ja ei sobi seetõttu liha jaoks kasvatamiseks?”**.

Peale selle, kui inimesed hakkavad rääkima vabakasvatusest pärit munadest, siis küsi: **„Kas sa tead, kuidas vabakasvatusega farm välja näeb?”**.

Sa võid minna isegi nii kaugemale ja küsida: **„Kas sinu arvates on võimalik, et vabakasvatus on vaid turundusvõtte, et panna sind kergema südametunnistusega toodet ostma?”**.

Vabakasvatus tähendab ikkagi kanade kasutamist ja kuritarvitamist. Tihtipeale kärbitakse nende nokad ja isegi kui seadusega peab olema ligipääs õue, ei lahku paljud mitte kunagi laudast ja neil puudub terve elu ligipääs päikesevalgusele ja värsketele õhule. Siit leiad aastal 2021 läbiviidud uurimuse “The Happy Egg Co” tegevuse kohta.

Isegi vabakasvatusega lautades on igal kanal keskmiselt vaid iPadi-suurune ala. Õieti on seaduslik, kui farmerid Ühendkuningriikides majutavad 16000 lindu lauda kohta, mis tähendab, et seaduse kohaselt tähendab see 9 lindu ruutmeetrisuurusel alal²².

Paljud kanad ei suuda toime tulla selle stressiga, mis kaasneb sellega, et nad on geneetiliselt muundatud tootma 300 muna aastas. See omakorda viib selleni, et nad on alatoidetud ja kannatavad haiguste käes nagu osteoporoos.

²² <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3489317/And-call-free-range-s-disturbing-images-16-000-free-range-hens-crammed-shed-fact-conditions-approved-RSPCA.html>

Aruannete kohaselt murrab rohkem kui 45% munevatest kanadest oma elu jooksul luu (<http://www.landofhopeandglory.org/facts>). Kannibalism on samuti suur probleem munafarmides, mil kanad nokivad teisi surnud ja haigeid loomi.

Kui kanad on „kurnatud“ (see tähendab, et nad ei tooda enam mune), mis tavaliselt juhtub 72 nädala pärast, visatakse nad puuridesse ja sõidutatakse tapamajja, kus nad pea alaspidi riputatakse ja nende kõrid läbi lõigatakse. Mõned kanad elavad selle õudse katsumuse üle, misjärel nad elusalt keevasse vette uputatakse, kus nad surnuks keedetakse.

Piimatööstus on samaväärselt tülgastav. Nagu isased tibud, nii on ka isased vasikad piimatöösturitele kasutud ja nad võetakse ema käest ära 24-72 tunni jooksul pärast sündi. Mõned lastakse maha ja tapetakse kohe. Need, keda ei tulistata, kasvatatakse kas vasikalihaks või müüakse lihatööstusele ja peetakse loomaliha pärast.

Isased vasikad, keda tapetakse vasikalihaks, riputatakse alaspidi ja nende kõrid õigatakse läbi, kui nad on ikka veel beebid. Vasikalihatööstust ei eksisteeriks, kui poleks piimatööstust.

Peale selle toodavad lehmad piima nagu inimesedki, kui nad on sünnitanud. See tähendab, et lehmasid sundtiinestatakse kasutades selleks kunstlikku seemendamist. Kui vasikas on emane, siis võetakse ka tema oma ema juurest varsti pärast sündimist. Kui inimesed mainivad piima, siis meeldib mulle alati küsida „**Miks sinu arvates lehmad piima toodavad?**“ ja nii paljud inimesed, kellega ma rääkinud olen, lihtsalt ei tea vastust. Mina ka muidugi ei teadnud.

Võid inimeste käest küsida: „**Mis juhtub sinu arvates piimatööstuses isaste vasikatega, kuna nad ei ei tooda piima?**“.

Piimalehmad on ka valikuliselt aretatud, et nad toodaks 10 korda rohkem piima kui nad seda loomulikult teeks. Selline nende udarate ülemäärane eksploateerimine viib piinarikaste põletikkudeni nagu mastiit, mis võib põhjustada mäda ja vere jõudmist inimeste tarbimiseks mõeldud piima sisse.

Kui lehmad jäävad liiga nõrgaks või ei ole enam võimelised lapsi saama või rohkem piima tootma, viiakse nad tapamajja, kus nende kõrid läbi lõigatakse ja nad verest tühjaks jooksmata jäetakse, et nende ihu saaks kasutada odavates lihatoodetes.

Olles lõksus pörgulikus tsükli, mis koosneb sunniviisilisest rasestamisest ja laktatsioonist, korduvast vägivallast ja farmerite-poolsest ärakasutamisest, tapetakse piimalehmad tavaliselt pärast ainult 4-5 aastat, kui loomulikult elaksid nad kuni 25-aastateks.

Minu jaoks on üheks lihtsamaks viisiks, kuidas veenda eetilist taimetoitlast, lihtsalt selgitamine, et kõik loomad muna- ja piimatööstustes lõpetavad tapamajas. Sa võid lisaks välja tuua kannatusi, mida loomad peavad rõiva-, meelelahutus- ja kosmeetikatööstuses taluma, ses tihti peale toetavad taimetoitlased ka neid loomsele üles ehitatud süsteeme (ma ise olin taimetoitlane, kes kandis nahka ja küllastas loomaaeda).

Kui asi puudutab piima, siis meeldib mulle alati küsida midagi sellega sarnast: „**Kas sa ei arva seda kummaline olevat, et me joome teiselt loomaliigilt pärit piima, mis on tegelikult mõeldud nende beebidele ja mitte meile?**”.

Või „**Kas sa ise imeksid kunagi lehma udarast?**”.

Või „**Kas sa jooksid kunagi seapiima või rotipiima?**”.

Nagu me nüüd mõistame, siis panustab taimetoitlus ikkagi massiliselt loomade kannatustesse, kuid paljud taimetoitlased ei ole sellest lihtsalt teadlikud. Arvan, et igasugune vestlus taimetoitlasega on suurepärane võimalus veganluse levitamiseks ja positiivse ja produktiivse vestluse pidamiseks.

HITLER OLI TAIMETOITLANE / MA TUNDSIN KUNAGI ÜHT VEGANIT, KES POLNUD VÄGA MEELDIV

Kõikidest ettekäänetest, mida lihasööjad kasutavad, et veganlust kehtetuks tunnistada, on see ehk kõige ebatavalisem. Ma olen „aga Hitler oli taimetoitlane” ettekäände ja „ma tundsin kunagi üht veganit, kes polnud väga meeldiv” ettekäände ühte punkti liigitanud, sest nad mõlemad keskenduvad ühe indiviidi tegude põhjal terve liikumise ja elufilosoofia kõrvale heitmisele.

Esiteks ja eelkõige polnud Hitler taimetoitlane. Minu teada tekkisid sellised ideed, sest Goebbels tahtis Hitlerist sümpaatset kuvandit luua, mille jaoks võrdles ta teda Gandhiga, kes oli taimetoitlane. Aga see asjaolu pole selle küsimusega tegeledes üldse oluline, sest kui Hitler oleks olnud taimetoitlane, siis mida täpselt see tõestaks?

Selle argumendi taga olev idee seisneb selles, et kuna üks ajaloo kõige õelamaid mehi, kes viis läbi tülgastavaid julmusi, hoolis loomadest, siis tähendab see, et veganiks olles alahindad ka sina inimesi oma loomi puudutavate vaadete tõttu.

On päris ilmselge, et see ettekääne on enam kui absurdne. Esimees Mao, Mussolini ja Stalin kõik sõid liha ja saatsid korda andestamatuid kuritöid.

„Aga Hitler“-argumendi loogika kohaselt võiksid veganid öelda: „Parem oleks kui sa veganiks hakkaksid, sest Stalin sõi loomi ja sinust saab niimodi stalinisugune.“

Kui leiad end kunagi olukorrast, kus keegi päriselt seda argumenti siiralt kasutab, siis pakuksin ma ette, et vastaksid: **„Tegelikult Hitler polnud taimetoitlane, aga isegi, kui ta oli, kuidas õigustab see moraalselt seda, et meie loomi ja nende eritisi sööme?“**. Sa võid meelde tuletada ka seda, et sina oled vegan, mitte taimetoitlane.

Ma arvan, et inimesed tulevad selle ütlusega lagedale veel ühel põhjusel ja seda selleks, et mõista anda, et veganid on fašistlikud. Kui selle peale mõelda, siis fašistid usuvad, et nad on teistest paremad põhinedes täiesti tarbetutele arusaamadele päritolust, enilisest kuuluvusest, seksuaalsusest jne. Samamoodi söövad inimesed loomi täiesti tarbetutele arusaamadele tuginedes. Ometi ja ilmselgelt ei ole inimesed, kes pole veganid, vaikimisi fašistid, aga kui juba ideoloogiaid võrrelda, siis on triljonite loomade täiesti ebavajalikel põhjustel tapmine palju rohkem fašismiga kooskõlas kui taimede söömine ja kõigi loomade kaastundliku ja lugupidava kohtlemise propageerimine.

On ütlematagi selge, et ma ei soovita vihjata, et inimene, kellega sa räägid, on mingilgi viisil fašist!

Sellegipoolest üritab Hitleri-argument luua assotsiatsiooni loomade mitesöömise ja kurjuse vahel, mis võib osutada ohtlikuks võrdluseks, kui keegi usub, et Hitler oli päriselt taimetoitlane.

Õnneks on see enamus inimestele päris ilmselt naeruväärne argument, sest samamoodi võiks selle loogika kohaselt argumenteerida, et kuna Hitler oma hambaid pesi või autot kasutas, siis on kumbagi neist harrastav isik vaikimisi nagu Hitler.

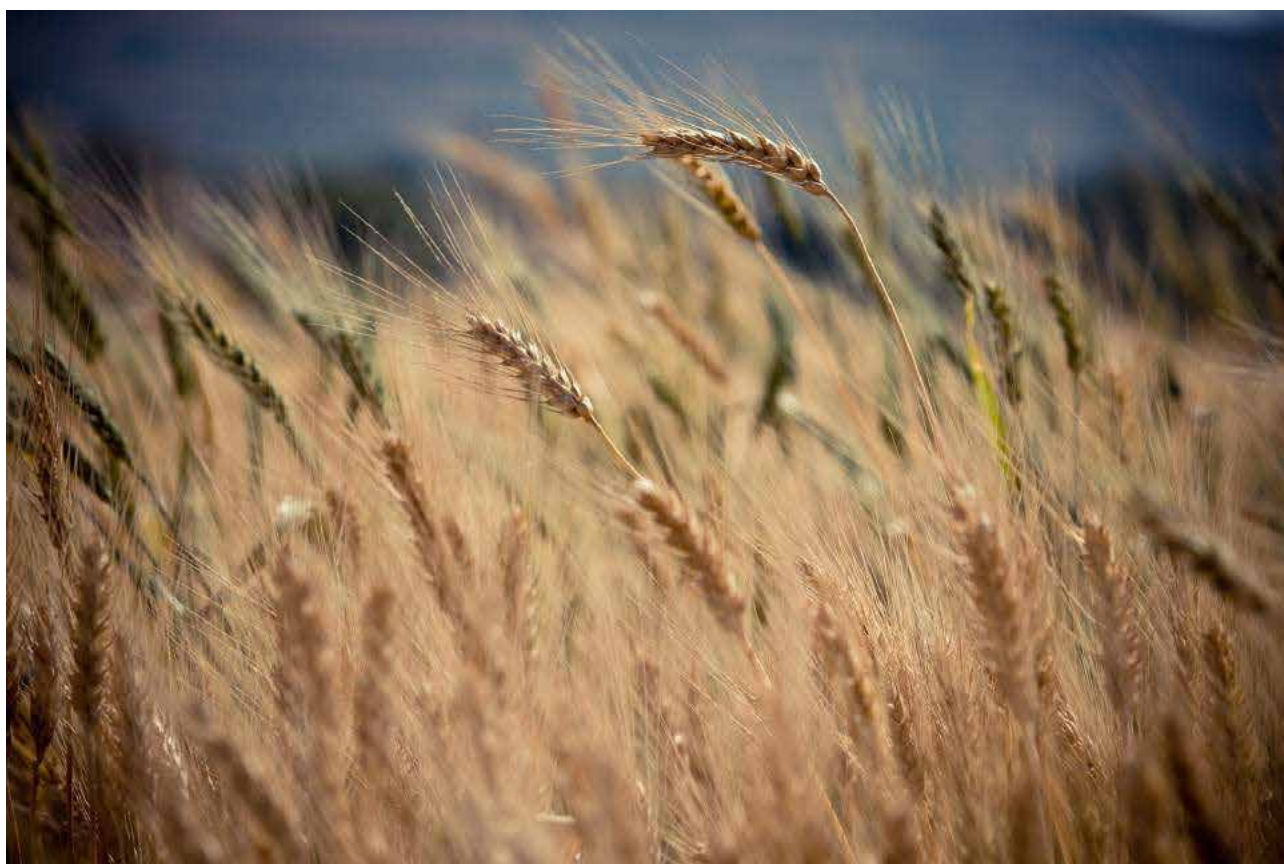
Arvan, et selle ettekäände tõeline probleem on, et see üritab veganliikumist demoniseerida läbi selle seostamise millegagi, mis on täielik vastand sellele, mille eest liikumine seisab, ja seepärast on see ettekäändega minu jaoks rohkem kui lihtsalt üks imelik argument, millena ta alguses paistab.

Vaatame nüüd seda ettekäändet keskendudes selle järgmisele elemendile, milleks on „aga ma tundsin kunagi üht veganit, kes polnud minu vastu väga kena“. See argument järgib sama ideed, et kuna keegi, kes oli vegan, polnud väga meeldiv, siis muudab ta terve veganfilosoofia kehtetuks.

Ilmselt on see loogika väga vigane. Meil on kõigil elu jooksul olnud inimestega halbu kogemusi, aga kui siis uskuda, et sa saad selle ühe kogemuse põhjal teha järeldusi terve demograafilise grupi või filosoofia kohta, siis pole see vähimalgi määral loogiline.

MIS SAAB FARMERITE TÖÖKOHTADEST?

See on tegelikult üks väga oluline argument ja üks nendest, mida arvatavasti hakatakse järjest enam kasutama seoses veganliikumise edusammudega. Kui keegi võtab kõne alla farmerite töökohtade küsimuse, siis vastan ma tavaliselt umbes nii: „Sul on absoluutselt õigus, me peame arvestama farmerite elatisega, kes on tihti põllumajanduslikku kogukonda juba sündinud ja ei ole kunagi oma elus midagi muud kogenud ja oma tegevuse moraalsust küsimuse alla seadnud.“

Enamus inimesi näevad loomapidamist kui idüllilist traditsioonilist tööd ja meile söödetakse ette kuvandit headest ausatest farmeritest, kes on hädas elamiseks piisava raha teenimisega. See ei pruugi küll täpselt tõene olla, aga me peaks farmerite elatusvahenditega arvestama.

Farmerite probleemiks on, et nemad on need, kes otseselt orjastavad, sandistavad ja loomade ekspluateerimisest ja surmast kasu saavad ja seetõttu on meil raske tahta nende elatisküsimusega tegeleda, kuna meie jaoks on kõige olulisem lõpetada loomade ekspluateerimine nii kiiresti kui võimalik.

Aga peame arvestama, et loomakasvatajad teevad tööd, mida neilt on palutud teha - nad täidavad tarbija soove. Vaieldamatult on olemas tõeliselt õelaid farmereid, kes ei vääri mingisugust kaastunnet ja ma olen rääkinud teiste farmeritega, kes sellega nõustuvad. Probleem on selles, et enamus farmereid teevad, mida neil on kästus teha ja nad tegutsevad seadustele vastavalt. Paljud on sündinud põllumeeste peredesse ja seeläbi on nad läbi ja lõhki ühte kindlasse eluviisi koolitatud ja kasvatatud. Nad tõepoolest usuvad, et loomakasvatus on täielikult eetiline ja moraalne.

Veganitena jääbki meile moraalne dilemma, sest me kõik tunnustame, et põhjus, miks head inimesed loomade suhtes vägivaldseid süsteeme alal hoiavad, on see, et nad on niimoodi tegutsema õpetatud. Sama loogika kehtib ka farmerite puhul, kes on nendes samades vägivallasüsteemides treenitud.

Põhimõtteliselt tähendab see, et on vajadus mingil viisil tunnustada, et farmerid ei ole täielikult moraalselt süüdi eludes, mis neile on antud ja ma arvan, et teadlikkus sellest, et nende töökohad on ohus, täidab seda vajadust.

See viib meid aruteluni sellest, mida me farmerite töökohtadega tegema peaks.

Esiteks ja väga lihtsalt võivad paljud farmerid üle minna maaharimisele ja toota ainult taimi. See on mõnede loomakasvatajate jaoks täiesti usutav lahendus ja tegelikult on mõned farmerid seda juba teinud, sealhulgas näiteks karjakasvataja, kes kogu oma karja Hillside loomade varjupaika andis, ja kes nüüd täiesti vegan farmi peab.

The Vegan Society²³ ja organisatsioon Refarm'd²⁴ pakuvad abi ja finantstoetusi farmeritele, kes tahavad seda üleminekut teha, nii et see on üks väga hea asi, mida mainida inimesele, kellega sa parasjagu vestled. Veel üks moodus üleminekuid teha soovivate farmerite rahastamiseks, on selle teostamine läbi maksusoodustuste. Minu arvates on see farmerite elatise kaitsmiseks kõige olulisem tugi.

Praegu suunatakse osa meie maksudest põllumeestele, et nende tegevust rahaliselt toetada, aga probleem on, et enamusest nendest toetustest läheb otse loomakasvatusele, mis on üks põhjustest, miks loomsed tooted taskukohastena püsivad. Kui need toetused ära võtta, põhjustaks see loomsetele tööstusharudele suuri probleeme.

Kui toetused, mida makstakse loomakasvatusele, läheksid taimekasvatusele, siis tõstaks see loomsete toodete hinda ja teeks nad vähem kättesaadavateks ja taskukohasteks ning langetas taimede hinda, mis omakorda teeks taimed rohkem kättesaadavateks ja taskukohasteks. Samuti tähendaks see, et toetusi võiks kasutada, et rahaliselt aidata loomakasvatajaid taimekasvatusele üle minna.

Sellegipoolest on farmereid, kes ei saa taimekasvatusele üle minna, sest nende maa ei ole põllumajanduseks sobiv. See tähendab, et nad arvatavasti kaotaksid oma töö farmeritena, kuid on alati olnud vältimatu, et see mõne farmeriga juhtub.

Selleks, et neid farmereid aidata, saaks nad toetuste abil hakata riiklikult rahastatud maakorraldajateks. Teisisõnu toetataks neid talupidamise asemel selles, et nad laseks oma maal uuesti metsistuda ja tagasi kasvada. See võimaldaks meil varem raadatud maad taasmetsastada ja luua süsiniku neeldajaid (maa-alad, mis atmosfäärist süsinikku neelavad).

²³ 1944. aastast Suurbritannias tegutsev vegan selts: <https://www.vegansociety.com>

²⁴ Organisatsioon, mis aitab farmeritel üle minna lüpsilehmade kasvatamiselt taimse piima tootmisele: <https://en.refarmd.com>

On oluline ära märkida, et töö või elatise teenimine ei loo moraalset õigustust orjastamisele, sandistamisele ja loomade surmast kasumi teenimisele ja selles olukorras pole farmeri raskused uue töö leidmisel või oma maad kasutades ära elamiseks muutuste tegemisel võrreldavad selle elu või kannatustete ja hirmuga mida loomad peavad loomatööstuses taluma.

Mulle tundub ebaõiglaselt, et enamasti inimesi üldse ei huvita, kas nende tegevus teiste töökohti ohustab. Näiteks ohustame me supermarketites iseteeninduskassasid kasutades kassapidajate töökohti, sest need on seetõttu üleliigsed.

Veel üks näide: „**Kas sa pooldaksid, et kõik sigarete suitsetaksid, sest kui keegi ei suitsetaks, siis kaotaksid tubakakasvatajad ja tubakatööstuse palgal olevad inimesed oma töökohad ja sissetuleku?**”.

Kui nad vastavad eitavalt, võid lisada: „**Kas sinu arvates on loomakasvataja töö olulisem kui taimekasvataja oma?**”.

Lisaks ei lõpeta kõik inimesed loomsete toodete tarbimist üleöö, see muutus toimub järk-järgult, mis tähendab, et farmerid ei kaotaks oma töökohti kohe, mis omakorda loob neile suurepärase võimaluse teistugusele maakorraldusele üleminekuks.

Kui asi puudutab sissetulekut ja töökohti, siis räägitakse alati vaid farmeritest. Mitte keegi ei väljenda muret tapamajade tööliste töökohtade pärast. Tegelikult ütlevad inimesed mõnikord mulle: „Kuidas saab keegi sellist tööd teha?” või „Sa peaks olema haige inimene, et tapamajas töötada!”. Üldiselt töötavad inimesed tapamajades vajadusest, mitte selle pärast, et nad tahavad, ja ainus põhjus, miks need töökohad eksisteerivad, on see, et tarbijad ostavad loomseid tooteid.

Tapamajade töölisel on tihtipeale immigrandid või vaesunud inimesed, kel puuduvad teised valikud. Nende hulgas on kõikidest elukutsetest ühed suurimad posttraumaatilise stressihäire, depressiooni ja ärevuse all kannatajate, enesetappude ning narkootiliste ainete ja alkoholi kuritarvitajate määrad ning nad kannatavad loomade tapmise tõttu tohutute psühholoogiliste probleemide käes. Loomakasvatuse likvideerimine oleks kasulik nendele inimestele nagu ka loomadele.

SEE ON ELURING

Eluringi ettekääne on sarnane toiduahela argumendile selles mõttes, et see toimib seoses uskumusega, et meie loomade tarbimine on moraalselt õigustatud kuna see on osa asjade loomulikust korrast ja niimoodi täidame oma kohust liigina loomariigis.

Väide, et loomade söömine on eluring, on vastukäivus, sest loomakasvatus on üks ring pidevast mõttetust piinast ja surmast. Elu on täpne vastand loomakasvatusele.

Ainsad kaks kindlat elumomenti on meie sünd ja surm ja see on kõik, millele kogu eluring tegelikult viitab: kõik, mis on sündinud, peab tõepoolest tegema täisringi ja ka surema. Mis juhtub nende kahe sündmuse vahepeal on varieeruv ja sel pole mingit pistmist ette määratud eluringiga.

Eluringi kontseptsiooni kasutavad inimesed, kes üritavad väita, et inimestel on õigus loomi tappa meie kontrolli alt väljas oleva ettemääratud loomuliku korra tõttu. Sisuliselt väidavad nad, et kuna kõik, mis elab, peab surema, tähendab see lihtsalt, et on moraalselt õigustatud, kui me sihilikult kellegi elu võtame.

See tähendaks teoreetiliselt, et meil on õigus võtta ükskõik kelle elu me tahame igal meie poolt valitud viisil, sest lõppude lõpuks on see üks eluring. Ma võiksin täiesti asjatult koera mõrvata, ma võiksin tarbetult kassi mõrvata, või ma võiksin tõepoolest mõrvata iga looma. Kasutades eluringi argumendi taga olevat loogikat oleks moraalselt õigustatud, kui sa ka inimese mõrvaksid.

Kui keegi, kellega räägid, võtab teemaks eluringi argumendi, siis küsi temalt:

„Lähtudes loogikast, et loomade tapmine on moraalselt õigustatud, kuna kõik elu kunagi niikuinii sureb, kas siis oleks vastuvõetav, kui ma koeral kõri läbi lõikaks?“ .

Lisaks on huvitav, kuidas eluringi argument kehtib ainult mitteinimloomade puhul, seda ei saa kasutada siis, kui inimesed teisi inimesi tapavad või tõepoolest siis, kui mitteinimloomad inimesi tapavad. Kui me kuuleme haist või krokodillist, kes inimese on surmanud, ei ütle me lõõgastunult: „Oh, heakene küll, see on see eluring - mis sünnib, peab ühel päeval ka surema!“. Ei, me saame vihaseks ja lähetaime jahi- ja kalamehi, kes üritavad seda looma kättemaksuks tappa, sest me kardame, et see loom võib veel inimesi tappa.

Kui inimene tapab teise inimese, siis arreterime me ta, karistame teda ja paneme ta vanglasse. Sellegipoolest, kui me aga lähtuksime eluringi ettekäände loogikast,

siis poleks mõrv kuritöö või karistatav süütegu, sest surm on möödapääsmatu ja just sellel põhjusel on soovi korral teise elu võtmine lubatud.

Kui täiesti tarbetu loomade tapmine on eluringi tõttu õigustatud, siis tähendab see, et iga looma tarbetu tapmine on õigustatud ja mitte ainult nende, kelle puhul me seda loogikat mugavalt kasutame.

Lisaks, kui selle argumendi aluseks on miski, mida arvatakse olevat loomulik, siis ei oleks see siiski õigustuseks sellele, kuidas me loomi kasvatame, ära kasutame ja tapame, sest süsteemid, mis me selleks loonud oleme, ei saaks olla loodusest kaugemal kui nad seda on.

Kuidas saab lehmade sunniviisiline tiinestamine, et me nende laste piima juua saaksime, olla loomulik? See on loodusele vastuhakkamine. Kuidas saab loomade puuris pidamist ja siis nende gaasitamist või anaalse elektrilöögiga surmamist, et me nende nahka saaksime kanda, pidada loomulikuks ja looduslikuks? Kuidas saab kosmeetika ja tualett-tarvete loomadele silma manustamine ja nende naha põletamine söövitavate ainetega olla moraalselt õigustatud tänu ettekujutusele eluringist?

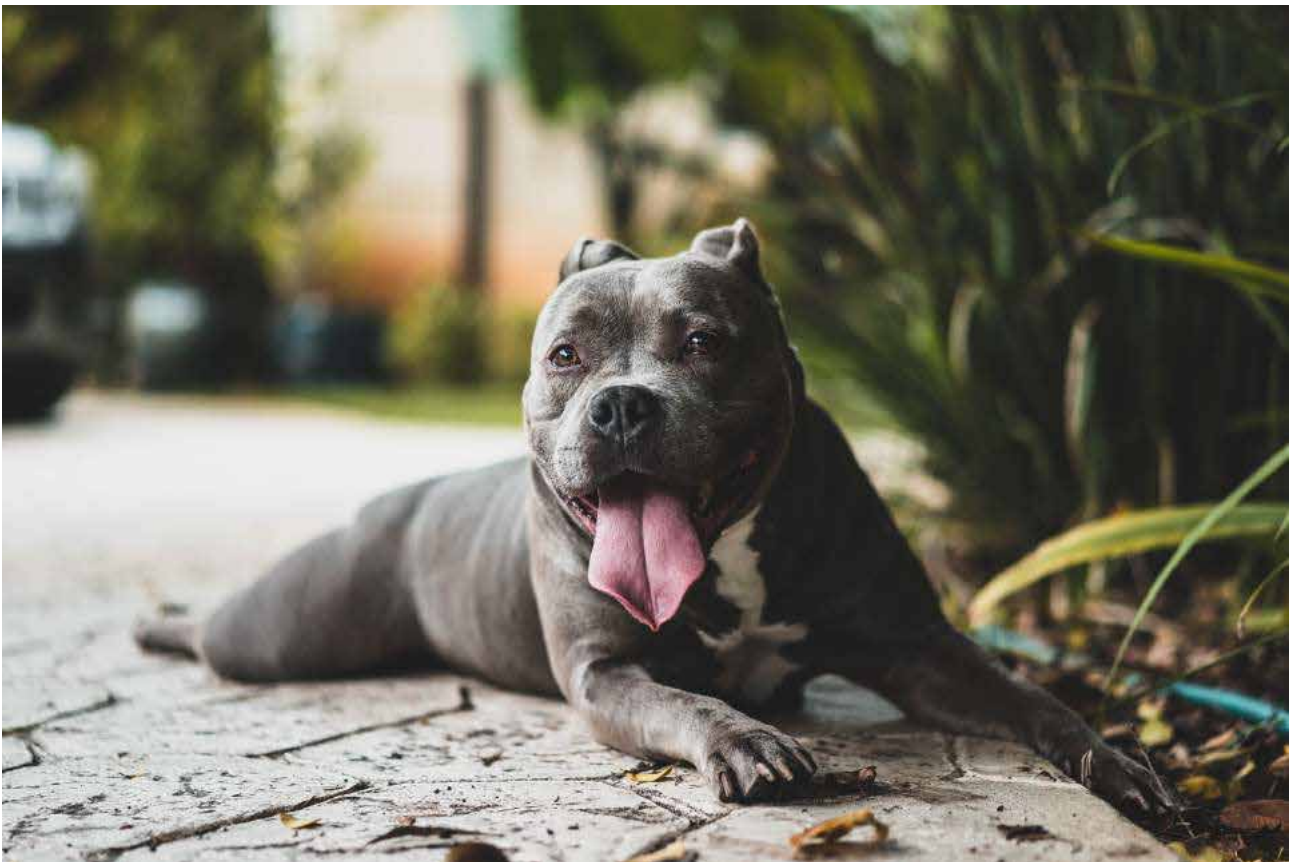
Kõik need tegevused trotsivad igasugust arusaama eluringist, sest selle eluring taotluseks on meie tegevuse olemuslik seos loodusega, aga reaalsuses ei saaks me loodusest kaugemal olla.

Kui lisada, et paljusid meid surmavatest tapjatest²⁵ saaks ennetada loomsete toodete vältimisega, siis saab ilmselgeks, et tegemist pole surmaringiga mitte ainult loomadele, vaid ka meile endile.

²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=30gEiweaAVQ>

LOOMI ARETATAKSE PÕHJUSEGA

Oleme ühiskonnas endale andnud õiguse otsustada, mis otstarve teistel elusolenditel on. Avan, et see näitab ideaalselt, kui palju oleme devalveerinud mitteinimloomade elusid. Me usume, et nad eksisteerivad meie poolt neile kehtestatud otstarbeks.

Tõde on aga, et lihtsalt selle pärast, et meie oleme otsustanud, mis ühe loomaga saab, ei tähenda see, et see on moraalselt õigustatud. Paljud inimesed aretavad koeri ja toodavad neid ainult koeravõitluste jaoks. Kas see tähendab, et koeravõitlus on moraalne, sest need loomad on selle eesmärgiga kasvatatud?

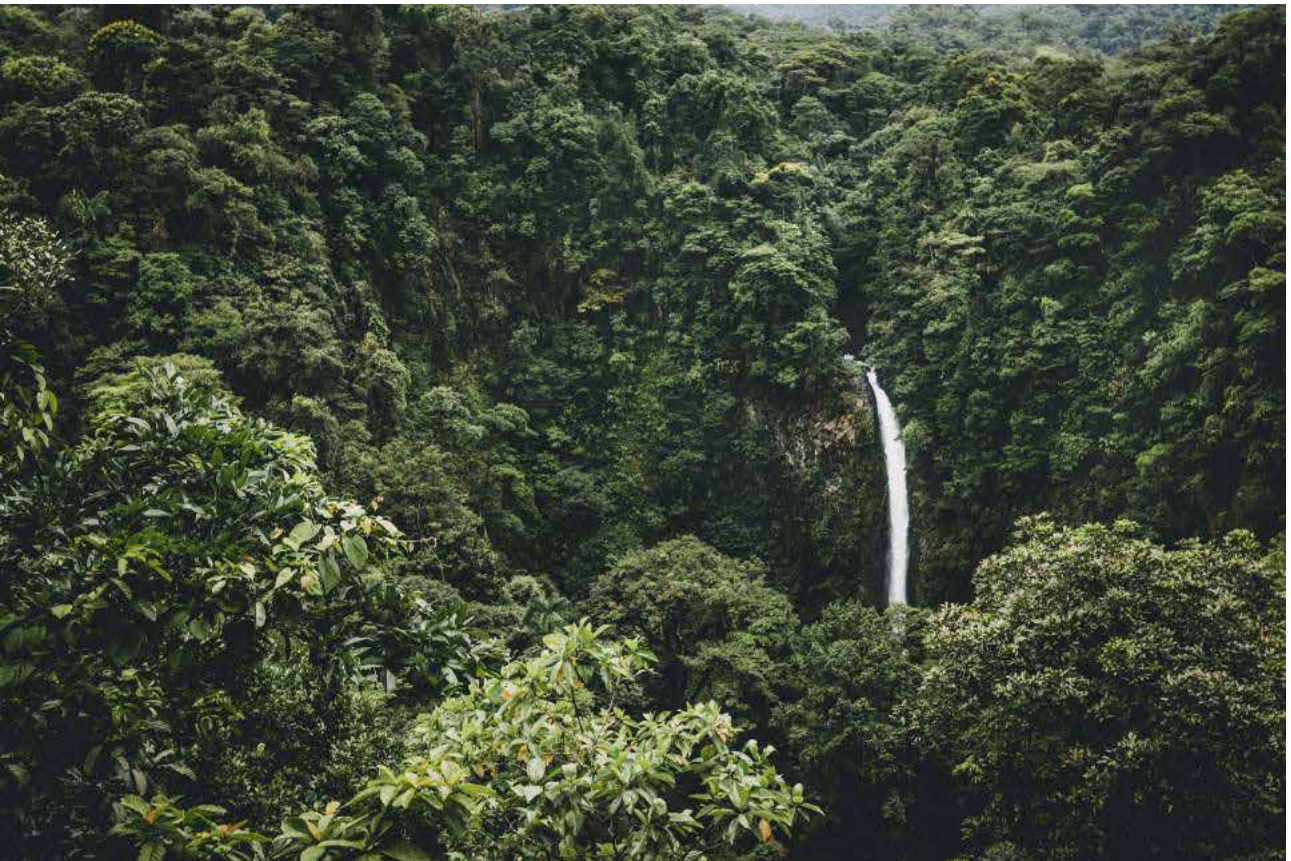
Mõnes riigis on loomadega seksimine seadusega lubatud ja on olemas isegi loomabordelle. Kasutades „otstarbega aretatud“ ettekäänat peaks loomaga bordellis seksimine täiesti moraalne olema, sest need loomad on seda otstarvet silmas pidades kasvatatud.

See argument jätab täiesti tähelepanuta, et meie poolt eksploateeritud loomadel on eelistus oma elu elada ning nad soovivad vältida valu ja hirmu. Nad ei tea, miks nad aretati ja nende sooviks on elada täpselt samamoodi nagu üks loom, kes pole sündinud „otstarbega“ inimeste jaoks.

Kui sa vestled kellegagi ja nad seda ettekäänat kasutavad, siis küsi neilt: **„Kas koeravõitlused on moraalsed, kui need koerad aretati võitlemise eesmärgil?“**.

SOJAKASVATUS HÄVITAB KESKKONDA

Ma pole veganluse keskkondlikel aspektidel väga palju peatunud, kuigi on oluline täheldada, et täistaimne toitumine on järjekindlalt demonstreerinud oma kõige suuremat keskkondlikku jätkusuutlikkust²⁶. Ühendatud Rahvaste Organisatsioon on mitte väga ammu välja öelnud, et vältimaks kliimamuutuste halvimaid tagajärgi, peaks kõik üle minema täistaimsele toitumisele²⁷.

²⁶ <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aag0216>

²⁷ <https://www.theguardian.com/environment/2010/jun/02/un-report-meat-free-diet>

Seevastu on üks keskkonda puudutav argument, millele paljud inimesed tihtipeale viitavad, väites, et sojakasvatusel on keskkondlikud tagajärjed nagu vihmametsade hävitamine ja elupaikade kadu.

Vaieldamatult on sojakasvatuse põhjustatud mõju ja hävitustöö keskkonnale murettekitav, kuid me peame võtma arvesse, et 75% kasvatatavast sojast söödetakse kariloomadele ning mõnede hinnangute kohaselt on see number isegi suurem. See asjaolu teeb käesolevale argumendile suhteliselt kiiresti lõpu peale, sest me saame piisavalt inimestele tarbimiseks vaja minevat soja toota jätkusuutlikult. Sojatootmisega seonduv probleem tuleneb sellest, et tohutud kogused lähevad kariloomade toiduks - see on põhjus, miks sojakasvatus keskkonnale halb on, mitte see, et veganid sojapiima tarbivad.

Kui keegi tõstatab sojaküsimuse, siis ütle: „**Sul on õigus, sojakasvatus on keskkonnale hävitav, kuid kas teadsid, et üle 75% kasvatatud sojast söödetakse kariloomadele?**”²⁸ **Loomakasvatus on põhjuseks, miks soja praegu hävitav on.”**

Sa võid jätkata ja küsida: „**Kuna sa oled mures sojakasvatuse keskkonnamõjude pärast, siis kas arvad, et lõpetad loomsete toodete tarbimise nüüd, kui tead, et need on peamiseks põhjuseks sojakasvatuse kahjulikkuse taga?**”

Ma arvan, et veel üks oluline asi, mida mainida, on see, et soja, mida kasutatakse inimtoidus, ei kasutata ainult veganite soosikutes nagu tofu. Soja leidub muuhulgas hommikuhelvestes, poolfabrikaatides, leivas, kastmetes, majoneesis, loomade kehast valmistatud toodetes, šokolaadis ja maiustustes. Põhimõtteliselt on nii, et soja kasutatakse mittevegan toidus ja toidus, mida ei söö ainult veganid.

Seepärast on päris ilmselge, et kui inimesed on tõepoolest mures sojakasvatuse põhjustatud keskkonnahävingu pärast, siis oleks silmakirjalik neist veganiks mitte hakata. Kui me hoolime keskkonnast, siis peame me veganid olema, nii lihtne see ongi.

²⁸ <https://tabledebates.org/building-blocks/soy-food-feed-and-land-use-change>

Kui rääkida keskkonnakaitsjaga, siis on oluline seda informatsiooni rõhutada, sest enamuse keskkonnakaitsjatest pole ikka veel veganid - aga miks? Ma arvan, et üks peamisi põhjuseid on, et inimesed eeldavad, et kui asi puudutab keskkonda, siis peaks valitsused ja korporatsioonid olema need, kes muutuseid juhivad. Keskkonda kahjustavate ettevõtete peale näpuga näitamisest võib saada üks uskumatult lihtne tegevus selle asemel, et meie enda tegusid analüüsida ja hinnata, kas me indiviididena teeme kõik, mis meie võimuses.

Arvan, et kui räägime mittevegan keskkonnakaitsjatega, siis peaks me pingutama ja neid jõustama kasutades selgitusi, et indiviididena on meil võime läbi viia suuri muudatusi ja me ei saa oodata, et poliitikud ja ettevõtete tegevjuhid tõelisi muudatusi läbi viivad. Seda eelkõige, kui me keeldume ise oma tegevusi kriitilise pilguga üle vaatamast.

VEGANIKS OLEMINE ON ÄÄRMUSLIK, KALLIS JA KEERULINE

Lisaks, miks veganid lihaasendajaid söövad?

Vegantoitumine on saanud mingil määral sünonüümseks piiratud söömise mõistega. Inimesed vaatlevad vegantoitu kui midagi piiravat ja on olemas ka valearusaam, et vegantoitumine on kallis ja elitaarne. Hakkame pihta ettekujutusest, et veganlus on piirav toitumine.

Veganiks hakkamisest saadik süüa ma palju-palju suurema ja mitmekesisema valikuga toitu kui ma kunagi varem süüanud olin, ja ma teen nüüd süüa koostisainetega, millest ma varem isegi kuulnudki polnud. Veganiks hakkamine julgustas mind laiendama söödava toidu valikut ja pigem näen ma nüüd mittevegan olemist kui piiramist. Sa võid oma vestluspartnerile ka välja tuua, et sa sööd ikka samu eined, mida varemgi. Sa sööd ikka pitsat, Bolognese kastmega spagette, juustuseid makarone, karrisid, nachosid, burritosid jne ning pea igat mittevegan einet on võimalik veganiseerida. Sa saad edasi süüa sama toitu, mida varemgi, ainus erinevus on, et nüüd on nad tehtud taimedest.

Nõndaviisi on vegandieet kõike muud kui limiteeriv ja selles osas on see ka kõike muud kui äärmuslik. Sõna „äärmuslik“ kasutatakse tihtipeale veganite kirjeldamiseks, aga iroonia on selles, et esimest korda on mu elustiil kõike muud kui ekstreemne.

Mu toit ei tule enam loomalt, kes valust röökis, kui teda tapeti. Ma ei söö enam toitu, mis on toodetud loomade piinamise tulemusena. Need on asjad, mis kõlavad ekstreemselt, mitte puuviljad, juurviljad, seemned, teraviljad, kaunviljad, pähklid, kartulid jne. Kuidas saab vegandieet olla äärmuslik dieet, kui see seisneb haigusi ennetavate toiduainete söömisel, võib pikendada meie eluiga ning mis vähendab loomade kannatusi samal ajal aidates meil elada keskkonnaga paremas harmoonias?

Mittevegan dieet koosneb toodetest, mis tulevad hoonetest nimega tapamajad ja nad on tehtud loomadest, keda sandistati ja elajalikult tapeti. Vot see kõlab ekstreemselt.

Kuidas on aga väitega, et vegan toit on kallis ja elitaarne?

Vegandieet ei tähenda, et peaksid sööma kalleid mahepuuvilju või peaksid mahlabaare küllastama. Kui lähed ükskõik millisesse supermarketisse, siis kipuvad kõige kallimad toidud olema just liha ja juust ja odavamad oad, riis, kartulid, pasta, läätsed jne. Veganiks hakkamisest saadik olen ma tegelikult toidule vähem raha kulutanud kui mul tavaks oli.

Ainus viis, kuidas vegantoit võib kallim olla, on ostes asendustooteid. Näiteks on sügavkülmutatud vegan „kana“nagitsaid ikka veel kallimad kui mittevegan kananagitsad, aga selle põhjuseks on nõudlus ja pakkumine. Mida rohkem inimesi hakkab veganiteks ja neid tooteid ostavad, seda odavamaks nad muutuvad. See on juba Ühendkuningriikide supermarketites juhtuma hakanud.

Lisaks, kui ma varem liha käitlesin, siis jälestasin ma seda: see oli limane, haisev ja ma pidin hiljem oma käsi ja tööpindu pesema. Nüüd, kui käitlen puu- ja juurvilju, meeldib see mulle üliväga, sest nad on nii värvilised ja erksad. Piisab vaid nende kiirest loputamisest ja nad on söögitegemiseks valmis - ma ei pea oma käsi puhtaks küürima, kui nende hakkimisega ühele poole olen saanud. Nüüd, mil ma olen vegan, ootan ma rõõmuga söögitegemist. Varem mõtlesin ma sellest kui tüütust tööst, aga nüüd on see üks mu lemmik päeva osa.

Sellega jõuame me viimase punktini: veganitena küsitakse meie käest pidevalt, miks me sööme loomsete toodete asendusi, kui me ei taha süüa loomseid tooteid. Kui palju ma praegu ka ei vihkaks mõtet loomsete toodete söömisest - see teeb mu südame pahaks ja paneb mind ennast väga ebamugavalt tundma -, siis mina, nagu enamus veganitest, ei hakanud veganiks, sest mulle ei meeldinud loomsete toodete maitse.

Enne veganiks hakkamist armastasin ma KFC-d ja lehmaburgereid, ma armastasin *halloumi* juustu ja Domino's pitsasid, aga nagu enamus veganeid, mõistsin ma, et on olemas olulisemaid asju kui minu sensoorne nauding. Liigina peame me aru saama, et oma tegevuse õigustamine asjaoluga, et me midagi naudime, ei ole vastuvõetav, kui see mõjutab negatiivselt teiste elusid.

Veganid söövad loomsete toodete asendustooteid, sest meile meeldib nende tekstuur ja maitse, mis on loomsetest isegi paremad, sest ühtegi looma ei eksploateeritud ja ükski loom ei pidanud surema, et me neid nautida saaksime.

ME OLEME SILMAHAMMASTEGA OMNIVOORID

See on kahtlemata üks ettekääne, mida loomade ärakasutamise õigustamiseks palju kasutatakse. Huvitaval kombel on viis, kuidas ma sellele ettekäändele lähened, palju muutunud võrreldes ajaga, mil ma alles alustasin veganluse propageerimist.

Mõnikord väidavad inimesed, et meie kehad on kõige paremini varustatud ainult taimede söömiseks ja see oli ka argument, mida ma alati kasutasin, kui arutluse all oli käesolev omnivooride ettekääne. Probleem, mille ma tuvastasin, oli aga see, et vestlus kaotas niimoodi sageli fookuse ja keskendus ainult sellele, kas me oleme omnivoorid või mitte, selle asemel, et arutleda, kas loomade tapmine on moraalselt õigustatud.

Ma arvan, et tihtipeale, kui inimesed kuulevad veganeid väitmas, et me pole tingimata ette nähtud liha sööma, paneb see neid mõtlema, et me kannatame pettekujutelmade käes ja ignoreerime elementaarset bioloogiat. Seejärel on neil keeruline meie järgmisi argumente usutavatena võtta. Tegelikuses on täiesti ebaoluline, kas me oleme loomulikult omnivoorid või mitte, sest see ei varusta meid moraalse õigustusega loomade ekspuuteerimiseks, ja asjaolu, et meil on võimalik midagi teha, ei tähenda, et on eetiline seda teha.

Peale selle teame, et oleme võimelised energiat ja toitained taimedest saama ja nii oleme me võimelised ka ainult taimset oma elu alal hoidma. Järelikult tähendab see, et meil puudub vajadus loomi süüa ja kuna meil puudub vajadus, siis ei saa seda ka moraalselt õigustada.

Küsi inimese käest: „Isegi kui me oleme bioloogiliselt omnivoorid, siis me teame, et me saame elus püsida vaid taimi tarbides. Kuidas siis saame me õigustada teiselt loomalt elu võtmise, teades, et see on ebavajalik?“

Silmahammaste ettekääne on kahtlemata üks kõige rohkem meelelahutust pakkuvatest ettekäänetest, mida inimesed kasutada üritavad, kuid ka mina mäletan, et kasutasin silmahammaste argumenti enne veganiks hakkamist ning uskusin tõsimeeli, et mu silmahambad tähendasid, et on vastuvõetav, kui ma maksan kellelegi minu jaoks looma tapmise eest.

Kiireim ja lihtsaim viis selle argumendi ümberlökkamiseks on välja tuua, et jõehobudel on kõigist maismaal elavatest loomadest kõige suuremad silmahambad ja nad on taimtoidulised. Teiste suurte silmahammastega taimesööjate hulka kuuluvad gorillad, muskushirved ja kaamelid. Meie silmahambad ei ole võimelised toorest liha rebima või looma tapma. Nad on meil selleks, et saaksime hammustada kõvasid ja krõmpsuvaid taimi (nagu selleks on õunad!).

Kui keegi, kellega vestled, toob välja silmahammaste argumendi, siis küsi:
„Jõehobudel on tegelikult kõigist maismaaloomadest suurimad silmahambad ja

nad on taimtoidulised, kas arvad, et silmahambad annavad meile õiguse maksta selle eest, et keegi teine meie nimel looma tapab?”.

Pelgalt asjaolu, et meil on füüsiline võimekus midagi teha, ei tee seda tegevust moraalseks. Kuigi me saame füüsiliselt loomseid tooteid endale suhu panna ja neid seedida, ei tähenda see, et see tegevus on eetiline. Näiteks võin ma puhtfüüsiliselt oma käe rusikasse ajada, aga see ei tähenda, et mul on moraalne õigustus sellega kedagi lüüa.

Küsi seda ettekäänat kasutava vestluskaaslaselt järgmist: „**Kuna meil on füüsilised omadused, mis meil midagi teha võimaldavad, siis kas sinu arvates on see millegi tegemise moraalseks õigustuseks?**”.

Kui ta vastab jaatavalt, võid küsida: „**Ma saan füüsiliselt oma käe rusikasse suruda, kas see tähendab, et mul on moraalne õigustus kedagi selle rusikaga kolkida?**”.

Lisaks on minu arvates oluline vaadata ja aru saada, miks on olemas argument, et me ei ole loomutruud omnivoorid, sest mõnikord tuleb see teemaks ja on üks tähtis asjaolu, mida teada.

Kõige kaalukamad punktid, mis üles kerkivad, on need, et meie hambad on lamedad ja nürid ja on võimelised liikuma küljelt küljele nagu loomutruudel rohusööjatel, ning võrreldes loomupäraste lihasööjatega, kelle kõhtudes on kangem vesinikkloriidhape, on meie kõhtudes olev hape lahjem ja meie soolestik on rohusööjate omaga sama pikkuse ja kujuga²⁹.

See ei tähenda, et me ei saaks liha süüa - muidugi saame. Ent paljud rohusööjad saavad liha süüa, seal hulgas jõehobud, kes on taimtoidulised, kuid keda on dokumenteeritud oportunistlikult raipeid söömas.

²⁹ <https://medium.com/four-pursuits-ventures/human-have-evolved-to-eat-plants-6f492d78f605>

Ka inimesed võivad olla oportunistlikud omnivoorid, mis tähendab, et me elame edukalt taimset, kuid meil on võime ka liha tarbida ja seedida. See teooria paistab sobivat ka varajaste inimeste toitumisega, kes tihtipeale sõid kiskjate poolt tapetud loomade jääke.

Kui me oleks bioloogilise ajendiga loomatapjad, siis oleks me ka võimelised kergusega loomi tapma, aga reaalsus on, et kui meile antaks siga ja me peaks ta tapma, kasutades vaid oma käsi ja hambaid, siis parimal juhul me lihtsalt kõditaks seda siga. Rääkimata sellest, et alustuseks tahaks väga vähesed meist tegelikult looma tappa, veel vähematel on selleks kaasasündinud tung. Aga oletame, et meil õnnestuks selle sea tapmine, kuidas me ta tükkideks lõikaksime ja ära sööksime? Kas oma silmahammastega?

Kuidas on aga erinevate organitega nagu sooled ja ajud, kõhrestik, kõõlused ja ligamendid? Loomupäraste lihasööjatena ei oleks me valivad nende loomaosade vahel, mida me sööme ja terve loom paistaks meile isuäratavana, Kuid kui tihti näeme me ajalehtedes lugusid šokeerivast avastusest nagu ajutükk KFC kanaämbris? Selleks sekundi murdosaks on purustatud illusioon, et liha ei tule elusalt hingavalt tundevoimeliselt loomalt, ja inimesed on sunnitud silmitsi seisma armetu reaalsusega sellest, kust nende toit pärit on.

Ehtsate loomasööjate jaoks ei ole nende poolt söödavate loomade kehasosad vastikud. Nad näevad neid kui toitu ja veri ei ole neile eemaletõukav. Meie aga väldime aktiivselt kaadreid tapamajadest, sest see on häiriv ja võtab loomade söömise isu ära.

Kaalume seda mõtet, et kui sa oleks ühte tuppä lukustatud elus kana ja õunaga, siis valiksid sa alati esimesena õuna, mida süüa. Kui me näeme elusolendit, et tunne me nälga, me ei taha teda pureda ja teda tükkideks kiskuda, aga kui me näeme õuna, siis tekitab see isu.

JUMAL ÜTLEB, ET ME VÕIME LOOMI SÜÜA

Minu kogemuse põhjal on usk üks raskemaid ettekäändeid, mille vastu vaielda, sest inimesed usuvad, et Jumal on neile öelnud, et neile on loomade söömine lubatud. Kahjuks tähendab see, et religioosse inimese veenmine võib olla uskumatult raske, sest nende silmis järgivad nad vaid seda, milleks nende arvates on neile luba antud. Kui me arutleme veganluse üle kellegagi, kes on usklik, peame minu arvates olema ettevaatlikud, et meie argument oleks fookuses ja et me ei keskenduks usule endale, vaid sellele, kuidas inimese usk ei õigusta loomade tapmist.

Esiteks ei ütle Jumal mitte üheski religiooses õpetuses, et me **peame** loomi sööma, ta ütleb, et me **võime**, kui meil on selleks vajadus, aga mitte, et me peame. See tähendab, et religioon ikkagi ei näe ette, et meil oleks vajadus loomi eksploateerida ja niimoodi on see ikkagi tarbetu ja seetõttu moraalselt õigustamatu.

Küsimus, mida mulle religiooni teemaks võtnud inimese käest küsida meeldib, on: „Kui me ei pea Jumala olendeid tapma, siis kas sa ei arva, et lahke, kaastundlik, heatahtlik Jumal eelistaks, et me seda ei teeks?”.

Ma ise argumenteerin tihtipeale nii: „Kui Jeesus elus oli, polnud sellist toiduküllust nagu meil praegu on ja on usutav, et Jeesus pidi loomi sööma selleks, et ellu jääda. Meie oleme ühiskonnana aga nii palju edasi liikunud, et enam pole selleks vajadust, nii et kas sa ei arva, et kõike ja kõiki armastava Jumala silmis oleks ta eelistanud, et me ei tapaks tema olended, kui me seda ellujäämiseks tegema ei pea?”.

Religioosse uskumuse kasutamine õigustusena loomade tapmiseks on täpselt sama, kui religioosse tõekspidamise kasutamine selleks, et rõhuda LGBTQ+ kogukondasid. Õieti on nii, et kui „minu usk ütleb, et ma võin loomi süüa” loogika teeb loomade söömise moraalseks, siis teeb „minu usk ütleb, et on okei erineva seksuaalse orientatsiooniga inimesi minust halvemini kohelda” argument LGBTQ+ kogukondade rõhumise vaikimisi moraalseks. Aga muidugi ei ole see absoluutselt vastuvõetav.

Mina isiklikult ei arva, et Jumal oleks rõõmus selle üle, mida me tema olendite ja tema poolt meie jaoks loodud planeediga teeme. Kujuta ette, et sul oleks puutükk ja mõtleksid: „Tead mis, ma teen sellest puust oma sõbrale ühe toreda laua, talle see kindlasti meeldiks.”. Näite huvides ütleme, et sa kulutasid oma sõbrale laua valmistamiseks kuus päeva ja kuuendal päeval vaatasid sa kõike, mida sa olid teinud, ja see oli väga hea.

Sa annad laua oma sõbrale, kes väidab, et hindab seda väga ja ütleb: „Suur aitäh sulle. Sa kinkisid mulle laua ja ma olen sulle selle eest igavesti tänulik!” Kuid siis, täpselt sinu silme ees, võtab sõber suure vasara ja hakkab lauda lõhkuma. Kas see teeks su rõõmsaks? Sisuliselt just seda me teemegi Jumalale oma Maa kohtlemisega.

Väidame, et oleme oma planeedi ja kogu tema loodud elu eest uskumatult tänulikud, kuid me hävitame kõike tema poolt tehtut otse tema ees. Ta lõi mitteinimloomad ja me täname teda selle eest loomade väljasuretamise ja triljonite kaupa tapmisega. Me oleme tema olendeid isegi geneetiliselt muundanud, sisuliselt ise Jumalat mängides, sest olendid, mis ta meie jaoks lõi, ei olnud sobivad selleks, mida me neilt tahtsime. Pealegi läheme me Jumala soovidega vastuollu võttes emadelt ära piima, mille ta disainis just nimelt nende emade lastele.

Millises reaalsuses oleks Jumal õnnelik selle üle, et me tema olendeid sunniviisiliselt tiinestame ja neilt nende beebisid ära võtame ainult selleks, et me saaksime võtta midagi, mida Jumal esiteks meie jaoks ei disaininud? Millises reaalsuses arvame me, et Jumal oleks õnnelik selle üle, kui me mõrvame tema olendeid, kui selleks puudub igasugune vajadus? Kuidas saab Jumal olla rahul meiega, kes me hävitame ilusaid vihmametsasid, mille loomiseks ta aega kulutaks, ainult selleks, et me saaksime toota rohkem kariloomi, keda me siis tarbetult tapame?

Miks looks Jumal niivõrd keeruka mere ökosüsteemi, kus iga kalaliik on võimeline elama tohutusuures ja erakordses keskkonnas, aga siis rõõmustaks vaadates meid seda tema silme ees hävitamas? 50 aasta pärast oleme hävitanud haide, delfiinide ja vaalade populatsioonid ja viimase 40 aastaga oleme maamunalt minema pühkinud 50% kogu elusloodusest³⁰.

Üks peamisi probleeme religiooni kasutamisega ükskõik mille õigustamiseks on see, et religioossed tekstid on tihti peale väga mitmetähenduslikud ja muidugi avatud tõlgendamisele. See on osaliselt põhjuseks, miks mõned kristlased usuvad, et on patt olla gei, teised kristlased aga nii ei arva. Samasugust mitmemõttelisust kohtab ka siis, kui pöördume Piibli poole, et saada moraalseid juhiseid selle kohta, kas peaksime sööma loomseid tooteid.

³⁰ <https://www.theguardian.com/environment/2014/sep/29/earth-lost-50-wildlife-in-40-years-wwf>

Üks peamisi lõike piiblist, mida inimesed kasutavad loomade söömise õigustamiseks, on: „Kõik, mis liigub ja elab, olgu teile roaks; kõik selle annan ma teile nagu halja rohugi.” Aga tihtipeale on see kontekstist välja rebitud, sest see lõik läheb edasi järgmiselt: „Kummatigi ei tohi te liha süüa ta hingega, see on: ta verega!”

Lisaks, Moosese raamatus ütleb piibel: „Ja kõigile loomadele maa peal ja kõigile lindudele taeva all ja kõigile roomajatele maa peal, kelles on elav hing, annan ma kõiksugu haljast rohtu toiduks.”

Aamose raamat 6:4-7 ütleb: „Häda teile, kes te ... aelite oma asemeil, sööte talled karjast ja nuumvasikad laudast ... Seepärast viiakse nad nüüd vangis esimeste viidavate seas.”

Lisaks, Koguja 3:19 ütleb: „Sest mis sünnib inimestega, see sünnib loomadega - neile kõigile sünnib sama: nagu sureb üks, nõnda sureb teine, ja neil kõigil on ühesugune hing; ja inimesel ei ole paremust looma ees, sest kõik on tühine.”

Piiblis, ja tõepoolest kõigis põhilistes usuõpetustes, on arvukalt lõike, mis veelgi kinnitavad arusaama, et mitte ükski usk ei volita loomade tarbimist ja ära kasutamist.

Mõnikord on üks lihtsamaid küsimusi, mida usku argumendina kasutava inimese käest küsida, see: „**Kas tapamajad näevad välja nagu Jeesuse või Kuradi kätetöö?**”

Põrgut kirjeldatakse nagu igavese kannatuse, piina ja valu asukohta, kuid kõik, mida sul teha tarvitseb, on vaadata kaadreid tapamajast, et näha, et ka need on igavese kannatuse, piina ja valu paigad. Loomadele on tapamajad Põrgu ja mitte ükski heatahtlik Jumal või prohvet ei saaks kunagi heaks kiita seda, mis neis toimub.

Küsimus, mida ma tihtipeale kristlastelt küsin: „Kui Jeesus ja Kurat oleks koos lambatallega ühte tупpa lukustatud, siis kumb nendest talle tapaks?”.

MU PERELE JA SÕPRADELE EI MEELDIKS, KUI MINUST SAAKS VEGAN

Vaatame esiteks ettekäände seda osa, mis puudutab sõpru. Sõbrad ei peaks mitte kunagi takistama kedagi oma moraalsete tõekspidamiste kohaselt elamast ja veganiks hakkamast.

Sellegipoolest on oluline ära märkida, et kaaslaste survega on uskumatult keeruline toime tulla ja seda eriti siis, kui kedagi pilgatakse või tema üle naerdakse. On aga väga oluline aru saada, et mitte keegi ei peaks mitte kunagi laskma teiste arvamusel takistada selle tee järgimist, mida ta teab õige olevat.

Arvan, et sõpradega teeb asja eriti keeruliseks see, et nii suur osa meie sotsiaalsest suhtlusest keerleb toidu ümber ja seetõttu ei taha inimesed toiduga seotud olukordasid vältides ennast oma sõpradest eraldada.

Õnneks toovad järjest rohkem ja rohkem toidukohti sisse kas veganvalikud või terveid veganmenüüsid ja veganlus kui kontseptsioon on järjest enam normaliseeritud. Nii internetis kui võrguväliselt on olemas suur veganite kogukond ja kui sa heitled oma mittevegan sõpradega või keegi, kellega parasjagu vestled, tahaks veganiks hakata, aga muretseb oma sõprade pärast, siis julgusta neid liituma internetis olevate vegangruppidega või minema vegankohtumistele, kus nad saavad tutvuda teiste sarnaselt mõtleivate inimestega. Kui tunned, et su mittevegan sõbrad poogivad sulle külge negatiivsust, siis on oluline enda vaimset tervist austavad piirid kehtestada. Tihtipeale võivad inimesed tunnetada vastandumist, kui keegi nende elus veganiks hakkab, sest äkitsi seisavad nad vastamisi küsimustega nende enda tarbimise moraalsuse kohta. Kahjuks võib see inimestes esile tuua negatiivseid reaktsioone nagu narrimine või alavääristamine. Mõnikord aitab, kui lihtsalt öelda: „**Ma arutan seda sinuga mõni teine kord, kui olukord ei ole nii tuline**” või „**Miks sinu arvates minu veganlus sellise reaktsiooni esile kutsub?**”. Muidugi on seda lihtsam soovitada kui päriselt korda saata.

Pöörame oma tähelepanu nüüd selle ettekäände perekonda puudutavale osale. Kui ma oleks tahtnud veganiks hakata ajal, mil elasin veel kodus koos oma vanematega, siis oleks see minu jaoks olnud üks väga keeruline aeg. Nii palju kui mu perekonnal ka pole vastuväited mu veganlusele (kui tervist puudutavad stereotüüpilised mured välja jätta), siis pole nad ise väga mänginud veganiks hakkamise ideega ja seda mitmetel põhjustel, mis siin e-raamatus teemaks on olnud.

Kui asi puudutab inimeste muret, et nende perekonnaliikmed seavad nende veganluse küsimärgi alla või pilkavad nende eetilisi valikuid, siis saan ma väga hästi aru, kuidas see võib ülimalt keeruline olla.

Kui sa või keegi, kellega sellest probleemist räägid, ei ela enam lapsepõlvkodus, siis muidugi ei peaks perekonna kriitika veganluse suunas neid veganiks hakkamisel takistama. Kuid, kui see isik elab ikka veel kodus, siis võib see veganiks hakkamise teha palju raskemaks kui see muidu oleks.

Proovi ja julgusta perekonnaliikmeid nägema, mis on need põhjused, miks sa tahad veganiks hakata ja ehk küsi neilt, kas nad saaksid sinuga koos mõnd dokumentaali või *YouTube*'i videot vaadata. Sa võiksid oma perele süüa teha näitamaks, et vegantoit on maitsev, taskukohane, kergesti kättesaadav ja tervislik.

Ma arvan, et väga tihti vanemad ja perekond lihtsalt ei saa veganlusest aru või sellest, miks keegi üldse tahaks veganiks hakata, nii et on oluline luua neile võimalus veganluse kohta õppida. Perekonnas on minu arvates eriti vanematel mõnikord keeruline kuulda, et nende laps tahab hakata veganiks eetilistel põhjustel. Mingil moel ütled sa sellega neile tahtmatult, et nad kasvatasid sind sulle loomseid tooteid söötes ebamoraalselt, ja seda võib olla päris keeruline mõista ja vastu võtta.

Kahjuks võib perekonnaga veganlusest rääkimine pakkuda kõikidest selleteemalistest vestlusest kõige suuremat väljakutset, nii et on oluline ka teiste inimestega veganlusest rääkida. Paljud inimesed on vastuvõtlikumad kui meie enda perekonnad, mis on üks põhjustest, miks aktivism võib nii rahuldustpakkuv olla ja seda eriti neile meie hulgas, kelle sõbrad ja perekond on vastuvõtmatud.

Pea alati meeles, et on olemas hiigelsuur ja toetav vegankogukond (eriti just veebis), mis on alati valmis toetust, nõu ja abi pakkuma.

ÜKS INIMENE EI MUUDA MITTE MIDAGI

Üks kõige murettekitavamaid aspekte selle ettekäände juures on, et kui kõigil oleks selline suhtumine, siis ei oleks mitte kunagi mitte miski paremaks muutunud. Kujuta ette, kui Mandela, Rosa Parks või Martin Luther King Jr. oleks öelnud „Aga üks inimene ei muuda mitte midagi“.

Muidugi saab üks inimene midagi muuta. Tegelikult on nii, et mõnikord lähebki vaja ainult ühte inimest, et midagi muutuks ja et tuhandeid inspireerida. Üks liikumine koosneb alati indiviididest ja nende indiviidide kumuleeruv pingutus on see, mis muutusi läbi viib.

Kõik taandub arusaamale nõudlusest ja pakkumisest - iga kord, kui me ostame vegantoote, muudame me seda, mille järele on nõudlust, ja me hääletame oma rahakotiga sellise maailma poolt, millist me luua tahame. Kui rohkem ja rohkem inimesi nõuavad veganvalikuid, siis ka toodetakse rohkem ja rohkem veganvalikuid ja see toimub juba praegu!

Ei saa eitada, et veganliikumine kasvab eksponentsiaalselt ja seda põhjusel, et tuhanded inividid analüüsivad oma tegusid ja lülituvad ümber veganlusele. Lõppude lõpuks oleme me inivididena oma tegude eest moraalselt vastutavad ja sõltumata sellest, mida teised inimesed teevad, lasub meil vastutus tegeleda oma tegude tagajärgedega ja hinnata, kas meie elustiilivalikud peaks muutuma. Veganiks hakates ütled sa loomi kasutavatele ja tapvatele tööstustele südikalt välja „Mitte minu nimel“.

Kui kõigil oleks alati olnud „üks inimene ei muuda midagi“ suhtumine, siis oleks meil ikka veel orjapidamine ja apartheid. Just seetõttu, et inividid, kes tol ajal vähemust esindasid, hakasid nende ebaõigluste vastu ja võtsid sõna, toimus progress. Nüüd on meie kord sama teha, et päästa loomad, meie planeet ja, tõepoolest, meid endid. Me kõik saame midagi muuta.

TÄNAN LUGEMAST

Aitäh, et jõudsid selle e-raamatu lõppu ja et veetsid aega õppides nende ettekäänete kohta ja kuidas neile vastata. Usun tõsimeeli, et selle informatsiooniga relvastatuna on sul indiviidina võime olla tugevaks loomade hääleks ning oskused ja võimed olemaks mõjukas veganluse eest võitleja ja aktivist. Läheb vaid vaja ühe seemne istutamist, et paljude elusid muuta.

Mu loomaõigusorganisatsioon Surge juhib ülikoolilinnakute esindajate programmi, nii et kui oled õpilane, siis vaata kindlasti ja ühine, et saaksime õpilaskülas vestlust jätkata.

Täna veelkord lugemast ja ma loodan, et see e-raamat on sulle abiks olnud.

Ed

E-raamatu tõlkisid eesti keelde Eesti Vegan Seltsi vabatahtlikud (vegan.ee).

Toimetada aitas Kadri Taperson (kadtritaperson.com).

